

Tweede Voortgangsmeting Monitoringcommissie IMVB Convenant Pensioenfondsen

Inhoud

1	SAMENVATTING	3
2	VOORTGANG, OBSERVATIES EN AANBEVELINGEN MONITORINGCOMMISSIE	4
2.1	Aantal deelnemende en rapporterende fondsen, rapportageperiode	4
2.2	Observaties Einde Jaar 2	4
2.2.1	Voortgang Brede Spoor	4
2.2.2	Voortgang Diepe Spoor	9
2.3	Overige Convenantverplichtingen	10
2.4	Observaties Opvolging Aanbevelingen Jaar 1	11
2.5	Aanbevelingen Tweede voortgangsmeting	11
3	Kader	15
4	Proces Respons	17
5	Kader, Observaties en Aanbevelingen Meting Jaar 2	18
5.1	Kader, Observaties en Aanbevelingen Beleid	18
5.1.1	Kader Beleid	18
5.1.2	Observaties Beleid	19
5.1.3	Aanbevelingen	21
5.2	Kader, Observaties en Aanbevelingen Uitbesteding	22
5.2.1	Kader IMVO Convenant	22
5.2.2	Observaties uitbesteding	23
5.2.3	Observaties over voortgang	24
5.2.4	Aanbevelingen	25
5.3	Kader, Observaties en Aanbevelingen Monitoring van uitbesteding	26
5.3.1	Kader IMVO-Convenant	26
5.3.2	Observaties Monitoring van Uitbesteding	26
5.3.3	Observaties Monitoring van uitbesteding	27
5.3.4	Aanbeveling	27
5.4	Kader, Observaties en Aanbevelingen Rapportage en Transparantie	28
5.4.1	Kader IMVO Convenant	28
5.4.2	Observaties Rapportage en Transparantie	28
5.4.3	Aanbevelingen	29
5.5	Observaties Herstel & Verhaal	29
5.5.1	Aanbevelingen Herstel en Verhaal	30
5.6	Kader, Observaties en Aanbevelingen Diepe Spoor	31
5.6.1	Kader IMVO Convenant	31
5.6.2	Observaties	32
5.6.3	Aanbevelingen	33
5.7	Kader, Observaties en Aanbevelingen Overige Convenantverplichtingen	34
5.7.1	Kader IMVO Convenant	34
5.7.2	Observaties t.a.v. instrumentarium	34
5.7.3	Aanbeveling	36
5.8	Rollen Pensioenfondsen, Pensioenfederatie, overheid, ngo's en vakbonden	36
5.8.1	Observaties	37
5.8.2	Aanbevelingen	38
6	Opvolging aanbevelingen Monitoringcommissie Rapportagejaar 1	39
6.1	Bijlage 2 Chronologie totstandkoming rapport	48

1 SAMENVATTING

In deze Tweede Voortgangsrapportage rapporteert de Monitoringcommissie van het IMVB-Convention Pensioenfondsen over de implementatie van de Convenantsafspraken. Met deze afspraken verankeren Deelnemende Pensioenfondsen de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (hierna: OESO-richtlijnen) en de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (hierna: UNGP's) in hun beleggingsketen, met inachtneming van hun fiduciaire verplichtingen. Dit rapport maakt onderscheid in de voortgang op het Brede Spoor, waarbij kwantitatieve indicatoren inzicht geven in de verankering van bovengenoemde richtlijnen in de beleggingsketen, en de voortgang op het Diepe Spoor, dat inzicht geeft in de samenwerking tussen Convenantspartijen om negatieve impacts van beleggingen te mitigeren en/of te remediëren en daarbij te leren en te innoveren.

In het Brede Spoor is op veel prestatie-indicatoren duidelijke voortgang te zien, maar blijft de voortgang op alle hoofdindicatoren achter op de doelstellingen. Dat is vooral relevant voor de hoofdindicator 'Beleid', waar de feitelijke realisatie 13% is, terwijl de doelstelling van het Convenant voor dit jaar 100% bedraagt. Een nadere analyse van subindicatoren voor Beleid toont een positiever beeld en de voortgang gemeten naar Belegd Vermogen is substantieel. Op de hoofdindicatoren 'Uitbesteding' en 'Monitoring van de Uitbesteding, die volgend jaar voor 100% geïmplementeerd moeten zijn, loopt de implementatie achter en lijkt het alsof er geen voortgang wordt geboekt. Wederom geeft een analyse van de subindicatoren een genuanceerder beeld. Ten slotte wordt op de hoofdindicator 'Transparantie en Rapportage' duidelijke voortgang geboekt.

Er zijn momenteel twaalf Deelnemende Pensioenfondsen actief in het Diepe Spoor, een toename van twee ten opzichte van vorig jaar. Zij werken met overige partijen samen aan zes actieve cases, een toename van vier cases. Omdat de voortgang op het Diepe Spoor nog niet wordt gerapporteerd volgens de rapportage-indicatoren uit het Convenant, bevat dit rapport geen kwantitatieve informatie over de voortgang. Op basis van de kwalitatieve informatie concludeert de Monitoringcommissie dat er in de cases constructief wordt samengewerkt tussen Convenantspartijen en dat het gezamenlijk aanwenden van invloed op bedrijven voorzichtig impact lijkt te sorteren. Daarbij wordt ook gewerkt aan het concretiseren van 'herstel en verhaal'. Echter, dit onderwerp vergt een verdere verduidelijking over de verantwoordelijkheden van pensioenfondsen, hoe deze verantwoordelijkheden te borgen en hoe hier in de praktijk uitvoering aan te geven. Deze verduidelijking acht de Monitoringcommissie noodzakelijk voor de realisatie van zowel het Brede als het Diepe Spoor.

Op basis van de observatie en analyse formuleert de Monitoringcommissie in dit rapport aanbevelingen aan de Stuurgroep. Deze zijn allereerst gericht op 'Versnel', om het gat te dichten tussen doelstellingen en feitelijke realisatie. De aanbevelingen onder 'Verlicht' beogen met name kleinere Deelnemende Pensioenfondsen daarin te ondersteunen en de aanbeveling 'Verduidelijk Herstel en Verhaal' richt zich op de hierboven genoemde verantwoordelijkheden in het geval van negatieve impacts van beleggingen. Tot slot beveelt de Commissie aan om 'Vooruit te kijken' en te bepalen welke maatregelen nodig zijn om op de einddatum de doelstellingen van het Convenant te realiseren, alsmede naar de opvolging van het Convenant.

2 VOORTGANG, OBSERVATIES EN AANBEVELINGEN MONITORINGCOMMISSIE

Dit rapport van de Monitoringcommissie van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen (hierna: het Convenant) doet verslag van de voortgang die de Partijen na het tweede convenantjaar hebben geboekt met de implementatie van het Convenant. Om deze voortgang te meten zijn in het Convenant prestatie-indicatoren opgenomen en dit rapport geeft inzicht in de resultaten op basis van de informatie die Convenantpartijen hebben gerapporteerd in de monitoringstool, aangevuld met rapportages en interviews¹. Deze drie informatiebronnen stellen de Monitoringcommissie in staat om de voortgang ten opzichte van de doelstellingen van het Convenant te meten. Daarmee geeft dit rapport inzicht in welke mate de Deelnemende Pensioenfondsen na twee jaar voldoen aan de prestatie-indicatoren van het Brede Spoor. Tevens geeft dit rapport inzicht in welke mate Partijen voldoen aan de afspraken uit het Diepe Spoor en aan de overige Convenantafspraken. De Monitoringcommissie brengt met dit jaarlijkse Monitoringrapport verslag uit aan de Stuurgroep. De Stuurgroep gebruikt het Monitoringrapport om de Partijen te informeren over de implementatie van het Convenant en zo nodig aanbevelingen te doen voor verbetering. Dit rapport volgt op het rapport Eerste Voortgangsmeting² van de Monitoringcommissie en gaat tevens in op de opvolging van de aanbevelingen van de Eerste Voortgangsrapportage.

2.1 Aantal deelnemende en rapporterende fondsen, rapportageperiode

Van de 190 pensioenfondsen in Nederland hebben 78 pensioenfondsen het Convenant ondertekend. Daarmee valt 94% (peildatum 30 juni 2021) van het Nederlandse pensioenvermogen onder de werking van het Convenant. Het Convenant is ingegaan op 1 januari 2019 voor een periode van vier jaar. Deze tweede voortgangsmeting van de Monitoringcommissie is gebaseerd op de resultaten van 75 pensioenfondsen en de informatie die partijen in de monitoringstool hebben ingevuld. Daarbij is gevraagd naar de stand van zaken per 30 juni 2021.

2.2 Observaties Einde Jaar 2

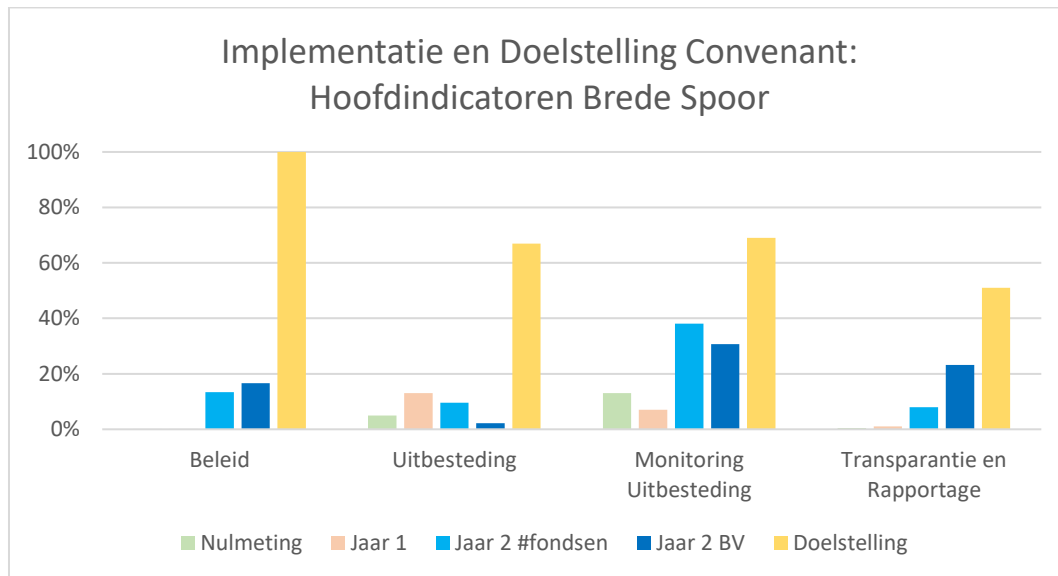
2.2.1 Voortgang Brede Spoor

Om de implementatie van het Brede Spoor te meten, zijn in het Convenant prestatie-indicatoren opgenomen. Voor de hoofdindicatoren 'Beleid', 'Uitbesteding', 'Monitoring van uitbesteding' en 'Rapportage en Transparantie' is in het Convenant vastgelegd in welk jaar 100% van de Deelnemende Pensioenfondsen alle prestatie-indicatoren hebben geïmplementeerd (bijvoorbeeld: 100% van de Deelnemende Pensioenfondsen hebben in jaar

¹ De commissie heeft 11 interviews met totaal 19 personen afgenomen met pensioenfondsbestuurders, vermogensbeheerders, verantwoordingsorgaan, duurzaamheidsexperts, directeuren bestuursbureau's en vertegenwoordigers van de vakbonden.

² SER (2021), Eerste Voortgangsmeting *Monitoringcommissie IMVB Convenant Pensioenfondsen*, December 2020. Te raadplegen op: www.imvoconvenanten.nl/-/pensioenfondsen/nieuws/pensioenfondsen-stappen-voorwaarts

twee alle sub-indicatoren van de hoofdindicator 'Beleid' geïmplementeerd). Voor de tussenliggende jaren zijn door de Werkgroep Monitoring voor de hoofdindicatoren tussendoelstellingen geformuleerd. Deze tussendoelstellingen zijn geen formele Convenantsafspraken, maar zijn opgesteld om de voortgang inzichtelijker te maken.

Grafiek 1. Voortgang ten opzichte van doelstelling Convenant voor de hoofdindicatoren van het Brede Spoor. Jaar 2 toont de voortgang op basis van het percentage Deelnemende Pensioenfondsen (# fondsen) die alle Convenantsafspraken van de betreffende hoofdindicator hebben geïmplementeerd en op basis van het percentage belegd vermogen (BV) van de deelnemende pensioenfondsen. De uitgebreide toelichting van dit rapport geeft detailinformatie over de voortgang per hoofdindicator en tussenliggende sub-indicatoren.

In de uitgebreide toelichting van dit rapport wordt over de voortgang op alle sub-indicatoren van de vier hoofdindicatoren gerapporteerd.

De Monitoringcommissie heeft met betrekking tot de voortgang in het Brede Spoor de volgende observaties:

1. Ten opzichte van het vorige rapport hebben Deelnemende Pensioenfondsen op veel onderdelen duidelijke verbeteringen laten zien. De gemeten voortgang, aangevuld met interviews, laat zien dat de Deelnemende Pensioenfondsen de implementatie van het Convenant zichtbaar en serieus oppakken. De geboekte voortgang loopt echter achter op de eigen gestelde doelen.
2. Het merendeel van de Deelnemende Pensioenfondsen heeft het beleid beter in lijn gebracht met de OESO-richtlijnen en de UNGP's; zes van de acht subindicatoren bij Beleid laten deze vooruitgang zien. De achterblijvende voortgang op de hoofdindicator Beleid (13%) ten opzichte van de doelstelling voor jaar 2 (100%) wordt veroorzaakt door de geringe voortgang op vier subindicatoren.

3. Daarmee blijft de zorg dat een aantal fondsen relatief laat in de Convenantsperiode het beleid op orde krijgt, en zo te weinig tijd heeft om misschien vermijdbare onduidelijkheden bij de vervolgstappen Uitbesteding, Monitoring en Rapportage op te lossen.
4. De interviews bevestigen deze bevindingen. Een overkoepelend beeld daarbij is dat de aandacht van beleid naar implementatie verschuift, wat weer nieuwe vragen en problemen opwerpt. Dit ervaart de Monitoringcommissie als positief. Door met de implementatie aan de slag te gaan, gaat het Convenant "leven". Nieuwe problemen en uitdagingen zijn in die zin een goed teken.

De Monitoringcommissie heeft een aantal specifieke observaties op basis van de door de Deelnemende Pensioenfondsen aangeleverde informatie:

1. Eerder geconstateerde begripsverwarring tussen verschillende richtlijnen (UNGP's, OESO) lijkt bij de meeste Deelnemende Pensioenfondsen veel minder aan de orde te zijn.
2. Bijna 60% van de Deelnemende Pensioenfondsen heeft in haar beleid *niet* de volledige due diligencecyclus verankerd. De Monitoringcommissie constateert dat haar aanbevelingen van vorig jaar om due diligence te verduidelijken, weliswaar tot inspanningen van partijen hebben geleid, maar niet het gewenste effect hebben gesorteerd. Herstel en verhaal blijft achter, evenals een toelichting op thematische aandachtsgebieden die op basis van due diligence als risicovol worden beoordeeld.
3. Herstel en verhaal werkt door in de vragenlijst voor alle hoofdindicatoren en drukt daarmee de gerapporteerde voortgang. Niet duidelijk is bijvoorbeeld hoe herstel en verhaal van toepassing is op de beleggingen. Ook wordt het soms verward met risicomitigatie. Zo lijken Deelnemende Pensioenfondsen bij beleid nog te worstelen met de invulling van hun eigen rol in het proces. Wat zijn de verantwoordelijkheden van het pensioenfonds voor de laatste stappen in het due diligenceproces (bij zowel 'directly linked' als 'contribute to') en waar is de eindverantwoordelijkheid voor het beleid hierover belegd?
4. Er lijkt nog onduidelijkheid te bestaan over het thematische beleid. Veel Pensioenfondsen hebben weliswaar thematisch beleid, dit beleid gaat in veel gevallen niet om thema's die vanuit een ESG-due diligenceprocedure als risicovol beoordeeld worden. Er wordt nog veel verwezen naar enkel de deelnemersvoorkeuren, voorkeuren van het bestuur, Sustainable Development Goals (SDG's), of impactbeleggen. Hoewel deze uitgangspunten op zichzelf niet verkeerd zijn, dient het thematisch beleid in veel gevallen nog aangevuld te worden met hoog-risico thema's die volgen uit due diligence (3.1.c uit het Convenant).
5. Verder blijft de *focus* in het thematisch beleid een aandachtspunt. Veel fondsen verwijzen naar de thema's mensenrechten, *environment* en *governance*, wat gezien de breedte van deze thema's feitelijk betekent dat er geen keuze gemaakt wordt. Klimaat is veruit het

meest geselecteerde thema. Verder benoemt een groot aantal Deelnemende Pensioenfondsen de thema's maar werkt ze niet inhoudelijk uit.

6. Het overgrote deel van de Deelnemende Pensioenfondsen heeft een uitsluitingsbeleid. Opvallend is hierbij dat het aantal benoemde sectoren nog beperkt zijn en waarschijnlijk niet volgen uit due diligence. Gangbare keuzes zijn (soms wettelijk verplichte) uitsluiting van tabak, kernwapens en controversiële wapens. Deze thema's zijn min of meer onveranderd ten opzichte van vorig jaar. Een enkel Deelnemend Pensioenfonds heeft aanvullend hierop andere thema's benoemd, zoals kinderarbeid, genetische modificatie en hoog-risicolanden.
7. Langetermijnwaardecreatie is door de meeste Deelnemende Pensioenfondsen verwerkt in het beleid. Het komt echter niet altijd even expliciet terug in het engagement- en stembeleid. In dit specifieke beleid komen wel *Environment, Social* en *Governance* (ESG)-aspecten aan de orde en is het duidelijk dat deze aspecten als een leidend principe worden meegenomen. Op te merken valt hierbij echter dat een aantal Deelnemende Pensioenfondsen in hun invulling van langetermijnwaardecreatie wel de koppeling maken met het financieel resultaat, maar niet met het maatschappelijke resultaat.
8. De Monitoringcommissie constateert dat sinds de inwerkingtreding van het Convenant, heel weinig melding is gemaakt van een Deelnemend Pensioenfonds dat actie onderneemt op het gebied van herstel en verhaal, zoals gedefinieerd in 8.3 van het Convenant (in het geval van een 'contribute to'-relatie). Voorts heeft de Stuurgroep aangegeven dat de aanbeveling van de Eerste Voortgangsrapportage op het gebied van herstel en verhaal (i.e. om klein te beginnen en ervaring op te doen) niet opgepakt zal worden. Hoewel de helft van de Deelnemende Pensioenfondsen aangeeft dat herstel en verhaal opgenomen is in contracten met externe dienstverleners op basis van 8.2, blijft onduidelijk wat het effect hiervan is – vooral omdat het hier gaat om een beperkt aantal (25) nieuwe contracten. Gezien de omvang van de beleggingsportefeuille (circa 1.600 miljard euro) en de definities in de OESO-richtlijnen en UNGP's voor 'directly linked' en 'contribute to' relaties tot negatieve impact, acht de Monitoringcommissie het van belang dat er meer aandacht komt voor het bieden van herstel en/of verhaal, en wijst de Monitoringcommissie nogmaals op het verduidelijken van de verantwoordelijkheden van Pensioenfondsen hieromtrent, zoals opgenomen in het Convenant. Artikelen 8.2 en 8.3 maken duidelijk dat er ook een rol voor Deelnemende Pensioenfondsen is bij een 'directly linked'-relatie, namelijk die van het aanwenden van hun invloed om herstel en verhaal mogelijk te maken. Weliswaar heeft de Stuurgroep in haar reactie op de Eerste Voortgangsrapportage aangegeven dat de Pensioenfederatie in kaart gaat brengen hoe hier door verschillende Pensioenfondsen invulling aan wordt gegeven, maar de tekst van het Convenant stelt heel duidelijk dat er actie ondernomen moet worden. De Monitoringcommissie is van mening dat het ontbreken van meer concrete actie op dit gebied te maken heeft met de wijze waarop due diligence wordt toegepast en de onduidelijkheid over de consequenties. Er is nog niet genoeg duidelijkheid over de

verantwoordelijkheid van individuele Pensioenfondsen met betrekking tot de negatieve impacts van bedrijven waarin zij beleggen (passief, actief, minderheidsbelang), hoe deze beleggingen gecategoriseerd worden ('cause, contribute, directly linked') en welke voorzieningen nodig zijn in het geval dat negatieve gevolgen ('impacts') worden geconstateerd.

9. Op de hoofdindicator Uitbesteding geeft een minderheid aan dat contracten met Externe Dienstverleners niet zijn aangepast aan de Convenantsafspraken, terwijl eveneens een minderheid aangeeft dat dit voor 100% is gebeurd. Het merendeel van de Deelnemende Pensioenfondsen lijken contracten stapsgewijs aan te passen.
10. Op de hoofdindicatoren 'Monitoring uitbesteding' en 'Rapportage en Transparantie' wordt voortgang geboekt, maar loopt de realisatie achter op de tussendoelstelling. Het blijkt bijvoorbeeld dat niet expliciet gerapporteerd wordt over beslissingen die Deelnemende Pensioenfondsen nemen bij niet-succesvolle engagementtrajecten. Vaak worden hierbij engagementtrajecten of uitsluitingsbeleid in het algemeen beschreven.
11. Uit de informatie van de monitoringstool lijkt naar voren te komen dat het financiële (risico)perspectief van het fonds geborgd is, terwijl het perspectief van de rechthebbenden ('rights holders') en langetermijnwaarde minder expliciet in de stappen wordt meegenomen (denk aan: risico-identificatie, prioritering, desinvestering, herstel en verhaal).

De Monitoringcommissie heeft op basis van de interviews een aantal aanvullende observaties die consistent zijn met eerder gemaakte observaties:

1. De rol van Pensioenfondsen in herstel en verhaal is voor meerdere gesprekspartners onduidelijk, zowel waar het de reikwijdte betreft, als de eigen rol van het Pensioenfonds en/of de toepassing van herstel en verhaal. De bestaande Convenantstekst (met name hoofdstuk 8) biedt, met voortschrijdend inzicht, hier niet de gewenste duidelijkheid.
2. Een visie op de eigen rol m.b.t. due diligence en managementsystemen bij externe dienstverleners moet nog ontwikkeld worden. Deelnemende Pensioenfondsen lijken zich tevreden te stellen met de informatie die de vermogensbeheerder geeft; vermogensbeheerders op hun beurt lijken meer "guidance" te verwachten van pensioenfondsen.
3. De Monitoringcommissie interpreteert op basis van de interviews de overlap aan regelgeving als een probleem. Regelgeving valt buiten de scope van het Convenant, maar regelgeving lijkt het succes van het Convenant wel te beïnvloeden, dus moet dit geadresseerd worden. De vragen van DNB, de eisen voortkomend uit de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), en het Convenant overlappen deels, maar zijn ook verschillend. Dit is verwarrend voor de Deelnemende Pensioenfondsen. Het inventariseren van overeenkomsten en verschillen qua doelstellingen en benodigde maatregelen voor o.a. rapportage vergt tijd en geld. Deze druk verlichten, door afstemming, standaardisatie

van rapportage of definities zou een goede stap zijn. Er is al een goede eerste stap gemaakt afgelopen jaar door een overzicht te maken van SFDR, en hoe zich dat op onderdelen verhoudt tot het Convenant.

4. De in het vorige Voortgangsrapport geconstateerde knelpunten bij de implementatie van het Convenant voor de Deelnemende Pensioenfondsen die passief in beleggingsfondsen beleggen, zijn nog niet opgelost. Kleinere Deelnemende Pensioenfondsen moeten relatief meer (transactie)kosten maken als ze op basis van de beleidskeuzes andere beleggingsfondsen moeten kiezen. Het zou kunnen voorkomen dat het Pensioenfonds de eerste stap, Beleid, wel uitvoert, maar hier vervolgens geen geschikt beleggingsfonds voor kan vinden. Dit betreft een stap die in het Convenant onbenoemd blijft, en de vraag rijst of het fonds dan haar risicobereidheid moet aanpassen, of haar beleidskeuzes bewust moet aanpassen omdat geen geschikt beleggingsfonds wordt gevonden dat aan alle eisen kan voldoen.
5. Gezien de beperkte tevredenheid die Deelnemende Pensioenfondsen hebben geuit in zowel enkele interviews als in de monitoringstool over het Instrumentarium, is het aan te bevelen het Instrumentarium te verbeteren. Een voorbeeld is het richtsnoer over aanpassing contractvoorwaarden en de praktische toepasbaarheid voor kleine pensioenfondsen.

2.2.2 Voortgang Diepe Spoor

De Monitoringcommissie heeft met betrekking tot de voortgang van het Diepe Spoor de volgende observaties:

1. Er is vooruitgang geboekt in het Diepe Spoor. Het aantal *cases* neemt toe. Daarin zijn partijen volop bezig met engagement, maar is er nog beperkte aandacht voor evaluatie. Over de voortgang wordt nog niet gerapporteerd conform de KPI's zoals opgenomen in het Convenant (zoals de KPI's voor Outputs en Outcomes/Impacts). Toch zijn er al veel leerervaringen benoemd en lijkt het erop dat er voorzichtig '*on the ground*' impact waargenomen kan worden in de eerste case.
2. Er zijn momenteel twaalf Deelnemende Pensioenfondsen actief in het Diepe Spoor, een toename van twee Deelnemende Pensioenfondsen ten opzichte van vorig jaar. Er zijn momenteel zes actieve *cases*, een toename van vier ten opzichte van vorig jaar.
3. De Monitoringcommissie observeert dat de verschillende deelnemende Partijen het waardevol vinden om in de *cases* met elkaar te werken en op de hoogte te zijn van elkaars kennis en expertise. In de verslagen van de subwerkgroepen wordt hieraan gerefereerd. Door samen te werken en zich in te leven in elkaars posities kan effectiever dialoog worden gevoerd met ondernemingen. Ook wordt aangegeven dat lokale kennis onverwachte inzichten oplevert die het proces en resultaat verbeteren.
4. Ten aanzien van de behaalde resultaten bij de twee langstlopende *cases*, zijn de eerste conclusies van verschillende partijen op basis van de opgedane ervaringen dat het succes van het Diepe Spoor niet alleen gemeten moet worden in concrete *deliverables*, hoewel

deze nog steeds van belang zijn. Deze vorm van samenwerking zorgt ervoor dat de drempel voor toekomstige samenwerking lager wordt en dat de kennis benodigd voor, en effectiviteit van, engagement duidelijk toeneemt.

5. De rapportages over de langstlopende cases benadrukken dat de resultaten over een langere periode moeten worden gezien. Daarmee is het relevant om alvast na te denken over de evaluatie en de vorm van een eventuele voortzetting van de samenwerkingen binnen het Diepe Spoor, ook na de Convenantsperiode. De verwachtingen van de deelnemende partijen over en weer moeten daarbij uitgesproken worden en er moet een gezamenlijke visie zijn. Dit betreft de kennis die iedere partij kan leveren en delen, de tijd en financiële middelen die hiervoor kunnen worden ingezet en in welke mate Deelnemende Pensioenfondsen als deelnemende partijen de portefeuilleconsequenties van het Diepe Spoor realistisch kunnen toepassen in het eigen beleid.

2.3 Overige Convenantverplichtingen

De Monitoringcommissie heeft met betrekking tot de overige Convenantverplichtingen de volgende observaties:

- De belangrijkste observatie is dat dit jaar 60 Deelnemende Pensioenfondsen aan hebben gegeven gebruik te hebben gemaakt van het Instrumentarium. Dit is bijna een verdubbeling ten opzichte van vorig jaar, toen minder dan de helft van de respondenten aangaf hiervan gebruik te hebben gemaakt.
- Wat ook opvalt is dat duidelijk meer Deelnemende Pensioenfondsen een mening hebben geformuleerd over het Instrumentarium (bijna 30% meer). Tegelijkertijd valt het percentage Deelnemende Pensioenfondsen die het Instrumentarium positief (minimaal 4 op de schaal van 5) beoordelen lager uit dan vorig jaar - dit percentage daalt van 48% naar 39%.
- Uit de rapportage komt een beeld naar voren dat alle partijen zich goed hebben ingezet in de verschillende werkgebieden en werkgroepen. Verplichtingen werden over het algemeen nagekomen en de verschillende rollen zoals beschreven in het Convenant werden vervuld.
- Over het algemeen zijn alle geledingen positief over de samenwerking onderling. Vooral als het ging over de 'inhoud' - over het Diepe Spoor en de verschillende cases waren alle partijen positief. Deze samenwerkingen gaven ook veel energie, zoals beschreven werd door verschillende partijen. Wel werd teleurstelling geuit dat zich niet meer Deelnemende Pensioenfondsen hebben aangesloten bij het Diepe Spoor. Naast deze inhoudelijke samenwerking is ook veel tijd besteed aan samenwerking op procesmatige terreinen, maar dit leverde minder energie op.
- Terwijl duidelijk gemaakt werd dat er in groepsverband goed samengewerkt werd, kwam het ook naar voren dat verschillende ngo's meer bilateraal contact wensten om hun specifieke kennis, ervaring en netwerken te delen met individuele Pensioenfondsen. Dit was niet de conclusie van alle ngo's, dus de mate van contact en gesprekken tussen individuele ngo's en Deelnemende Pensioenfondsen verschilde blijkbaar onderling.

- Verschillende keren werd aangegeven dat de verwachtingen rondom een bepaalde samenwerking (e.g. in het Diepe Spoor) verschilden tussen de partijen. Waar ngo's veel aandacht hadden voor 'on the ground' impact, werd aangegeven dat Deelnemende Pensioenfondsen de samenwerking en uitwisseling van ideeën vooral belangrijk vonden.

2.4 Observaties Opvolging Aanbevelingen Jaar 1

- Op basis van de Eerste Voortgangsmeting heeft de Monitoringcommissie vorig jaar acht aanbevelingen voor de Stuurgroep opgesteld. Hoofdstuk 5 beschrijft de opvolging van de aanbevelingen in detail.
- De Stuurgroep heeft zes van de acht aanbevelingen overgenomen, en twee aanbevelingen niet. Aanbeveling 3, met betrekking tot herstel en verhaal, is niet overgenomen. De Stuurgroep heeft aangegeven de gemaakte afspraken hierover als afdoende te beschouwen (zie voor een uitgebreide toelichting van de Stuurgroep Hoofdstuk 5) en heeft deze aanbeveling niet overgenomen. In paragraaf 4.5 gaat de Commissie in op haar bevindingen met betrekking tot de huidige voortgang van de pensioenfondsen bij het implementeren van herstel en verhaal. De Stuurgroep neemt ook Aanbeveling 8, om de rapportagedruk van de Deelnemende Pensioenfondsen te verlichten door af te stemmen met externe toezichthouders die mogelijk vergelijkbare of overlappende vragen hebben, niet over. De Monitoringcommissie heeft hier begrip voor, maar ziet daarmee deze vragen niet beantwoord, die voortgang en succes van het Convenant kunnen beïnvloeden. Daarom herhaalt zij beide aanbevelingen.
- Met betrekking tot de zes door de Stuurgroep overgenomen aanbevelingen observeert de Monitoringcommissie dat vijf ervan opgevolgd worden, nog lopen maar niet afgerond zijn. Een aanbeveling is opgevolgd en afgerond.
- De Monitoringcommissie observeert dat de ontwikkeling van het Instrumentarium in de afgelopen periode duidelijk vaart heeft gekregen. Zij spreekt daar haar waardering voor uit. Dit was een belangrijke aanbeveling die opgevolgd is.

2.5 Aanbevelingen Tweede voortgangsmeting

De Stuurgroep gaf de Monitoringcommissie de schriftelijke feedback dat het Monitoringrapport meerdere aanbevelingen bevatte op verschillende plekken, die in enkele gevallen elkaar overlaptten. Hierdoor was niet altijd duidelijk waarop de aanbevelingen gebaseerd zijn en hoe deze in praktijk gebracht kunnen worden.

De Monitoringcommissie neemt dit graag ter harte. Daarom zijn de aanbevelingen in dit rapport samengevat in vier aanbevelingen aan de Stuurgroep; in het verdere document moeten de aanbevelingen als verdere toelichting of uitwerking van deze vier aanbevelingen worden gelezen.

1. **Versnel.** Er is duidelijke voortgang zichtbaar, maar ook versnelling nodig. De Monitoringcommissie spoort pensioenbesturen aan om de eigen voortgang ten opzichte van

het Convenant regelmatig te evalueren, en te beoordelen wat nodig is om eind december 2022 het Convenant succesvol te hebben geïmplementeerd. Het Convenant is niet alleen een succes als de implementatie op basis van het totaal belegd vermogen behaald is, maar als *alle* Deelnemende Pensioenfondsen OESO- en UNGP-richtlijnen hebben verankerd in hun denken en doen.

2. **Verlicht.** Bied richtlijnen voor rapportage en stem rapportagedruk af. De hierboven genoemde versnelling valt samen met de implementatie van Europees beleid voor duurzaam beleggen (o.a. SFDR, EU Taxonomie). Tegelijkertijd zijn er inhoudelijke verschillen tussen deze vereisten en de vereisten uit het Convenant. Om te voorkomen dat alle Deelnemende Pensioenfondsen individueel het wiel gaan uitvinden, is het wenselijk een inhoudelijke handreiking op te stellen, bijvoorbeeld via een aanpassing van het Instrumentarium. Goede voorbeelden om toe te passen zijn bijvoorbeeld de checklist SFDR, die op onderdelen de relatie met het IMVB-Convenant benoemt, en uitgebouwd kan worden. Ook op andere onderwerpen (o.a. herstel en verhaal en selectie van thematische aandachtsgebieden) is nog meer duiding nodig.

De Monitoringcommissie benadrukt – wederom - dat concrete uitwerking aan de hand van voorbeelden de Deelnemende fondsen bij de implementatie kan helpen, evenals intervisiegroepen en het verder delen van praktische voorbeelden. De Monitoringcommissie beveelt aan om in het Instrumentarium explicieter rekening te houden met de verschillen in de aard en omvang van Deelnemende Pensioenfondsen (zoals omvang belegd vermogen, beïnvloedingsmogelijkheden vermogensbeheerders, of omvang bestuursbureau) en moedigt de deelname van kleinere pensioenfondsen aan werkgroepen van het afgelopen jaar verder aan.

3. **Verduidelijk Herstel en Verhaal.** Geheel in lijn met het lerende en innovatieve karakter van het Convenant, is er meer duidelijkheid nodig over de interpretatie en toepassing van herstel en verhaal. De Monitoringcommissie beveelt aan om de implementatie van herstel en verhaal te verhelderen qua verantwoordelijkheden in het geval van negatieve impacts van beleggingen (voor 'directly linked', 'cause' en 'contribute to' relaties tot negatieve impacts) en hoe deze verantwoordelijkheden worden uitgevoerd. Weliswaar heeft de Stuurgroep in haar reactie op het de Eerste Voortgangsrapportage aangegeven dat de Pensioenfederatie in kaart gaat brengen hoe hier door verschillende Pensioenfondsen invulling aan wordt gegeven, maar de tekst van het Convenant stelt heel duidelijk: er is ook bij 'directly linked to' een verantwoordelijkheid voor pensioenfondsen om hun invloed aan te wenden om herstel en verhaal mogelijk te maken (zoals aangegeven in 8.2 van het Convenant). Het Convenant biedt een unieke kans om hiermee aan de slag te gaan: verschillende samenwerkende partijen, een enorm bedrag aan belegd vermogen en duidelijke doelstellingen als het gaat om ESG due diligence conform de OESO-richtlijnen en UNGP's. De Monitoringcommissie onderkent hierbij dat het een relatief nieuw, maar ook lastig te adresseren vraagstuk is.

Daarom beveelt de Commissie aan om een gerenommeerde externe partij hierin te laten (mee) denken. Daarbij kunnen recente uitspraken (o.a. UN Working group on Business & Human Rights en Internationale NCP's) over de rol van de financiële sector in due diligence, als voorbeeld dienen.

4. **Kijk Vooruit.** Kijk naar de einddatum en voorbij de Convenantsperiode. Bepaal wat nodig is om in het komende jaar het Convenant naar de geest en/of de letter te bereiken. In het licht hiervan verdient het aanbeveling dat de Stuurgroep zich nu al buigt over of/wat de opvolging is van het Convenant. Daarbij kan zij het volgende in ogenschouw nemen:

- Wat zijn qua werkwijze en organisatie de geleerde lessen voor toekomstige samenwerkingsvormen voor de implementatie van IMVB door Pensioenfondsen?
- Wat is in haar optiek de kern van het Convenant, is dit gerealiseerd, en welk deel is onderscheidend ten opzichte van andere wet- en regelgeving zoals SFDR?
- De kennisopbouw in het Diepe Spoor is waardevol. Hoe kan dat toegankelijk gemaakt worden voor alle pensioenfondsen en opgeschaald worden qua onderwerpen en qua *impact on the ground* (haalbaar en schaalbaar)?

De Monitoringcommissie

- C. M. (Kees) Gootjes, M.Sc.
- Drs. Ing (Udeke) Huiskamp MBA
- Prof.dr. A.M.H. (Alfred) Slager RBA

UITGEBREIDE TOELICHTING

3 Kader

Dit hoofdstuk beschrijft het doel van het Convenant en de rol die de Monitoringcommissie en dit rapport hierin hebben.

De Partijen hebben het doel van het Convenant als volgt omschreven:

- De Partijen hebben met dit Convenant het doel om negatieve gevolgen van beleggingen door pensioenfondsen op samenleving en milieu te voorkomen, te beperken en/of te (laten) herstellen waarbij op voorhand geen risico wordt uitgesloten (artikel 1.3).
- Met het IMVB-Convenant voor de pensioenfondsen wordt invulling gegeven aan de verwachtingen die voor de pensioenfondsen voortvloeien uit de OESO-richtlijnen en de UNGP's, waarbij het OESO-richtsnoer 'Responsible Business Conduct for Institutional Investors' een leidraad is voor de implementatie (artikel 1.4).
- Aangezien het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers voor pensioenfondsen nieuw is en er wereldwijd weinig voorbeelden zijn van de uitwerking en implementatie van de OESO-richtlijnen en de UNGP's door institutionele beleggers, is een belangrijke insteek van het Convenant om te leren en te innoveren (artikel 1.5).
- De implementatie van dit Convenant moet bijdragen aan, en mag geen afbreuk doen aan, het vervullen van de fiduciaire plicht van pensioenfondsen (artikel 1.6).

De Partijen willen met het Convenant de volgende doelen bereiken (artikel 1.9):

- Deelnemende Pensioenfondsen ondersteunen in het oplossen van ESG-vraagstukken die in de beleggingspraktijk van pensioenfondsen voorkomen en die zij niet alleen kunnen oplossen.
- Deelnemende Pensioenfondsen streven door middel van leren en innoveren naar optimaliseren van hun beleggingsprocessen om de impact op de ondernemingen waarin wordt belegd te vergroten;
- Op de (middel)lange termijn verbetering realiseren voor individuen en groepen die (mogelijk) de negatieve effecten ondervinden die gerelateerd zijn aan de activiteiten van ondernemingen waarin Deelnemende Pensioenfondsen direct of indirect beleggen;
- Op de korte termijn (de Convenanttermijn) procesafspraken maken en implementeren over beleid en activiteiten van Deelnemende Pensioenfondsen.

Positionering huidige meting

- De Monitoringcommissie monitort de afspraken in het Convenant. De Geledingen zullen ten behoeve van de monitoring deze afspraken voor zover nodig verder vertalen in zinvolle, meetbare en duidelijke criteria (artikel 20.2).
- Om de voortgang van het Convenant, in het geheel en op zowel het Brede als Diepe Spoor te kunnen monitoren, ontwikkelen de Geledingen in aanvulling op de doelen en afspraken in dit Convenant Key Performance Indicators (Hierna: KPI's). Op basis van de Nulmeting

worden in de KPI's de doelpercentages vastgelegd voor het beleid (jaar 1), de uitbesteding (jaar 1 en 2), de monitoring (jaar 1 en 2) en de transparantie (jaar 1, 2 en 3), volgens de formules in Bijlage 2 van het Convenant. De KPI's kunnen worden aangepast als de Stuurgroep daartoe besluit.

- Deze rapportage van de Monitoringcommissie betreft de meting voor jaar 2. Het doel van meting is inzicht verschaffen in de mate waarin de Deelnemende Pensioenfondsen op de peildatum (30 juni 2021) voldoen aan de afspraken die zijn opgenomen in het Brede Spoor. Deze rapportage is dus gebaseerd op de informatie die Deelnemende Pensioenfondsen is gerapporteerd.

Werkwijze Monitoringcommissie

- Monitort jaarlijks de voortgang die de Partijen boeken met de uitvoering van de afgesproken activiteiten, uitgaande van de principes van redelijkheid en billijkheid.
- Houdt toezicht op de kwaliteit en de kwantiteit van de input van de Partijen op basis van de door de Werkgroep Monitoring ontwikkelde en toegepaste toetsingscriteria.
- Als het nodig is, kan zij de Partijen vragen om de verstrekte informatie toe te lichten en/of ontbrekende informatie toe te zenden, voor zover dit niet reeds gevalideerde externe informatie betreft.
- De Monitoringcommissie zal over haar bevindingen vertrouwelijk, in een jaarlijks monitoringrapport, via het SER Secretariaat, verslag uitbrengen aan de Stuurgroep.
- De Stuurgroep gebruikt het Monitoringrapport om Geledingen te informeren over de implementatie van Convenant en zo nodig aanbevelingen te doen voor verbetering.
- Bij de aanbidding van het voortgangsrapport over Jaar 1 hebben de Stuurgroep en Monitoringcommissie op verzoek van de Monitoringcommissie aanvullende afspraken gemaakt over de werkwijze van de commissie.
 - De Convenantpartijen hebben bij vaststelling van het Convenant naast hoofdindicatoren met doelen, ook subindicatoren vastgesteld. Voor de subindicatoren zijn ook doelen in het Convenant genoemd. Onduidelijk was of de doelen voor de hoofd- als de sub-indicatoren even belangrijk waren. De Stuurgroep heeft aangegeven dat de hoofdindicatoren belangrijke, te realiseren doelen zijn, en dat de doelen bij de subindicatoren als tussentijdse indicatie moeten worden gezien, maar niet als "hard" te halen doel. In dit Monitoringrapport wordt daarom de nadruk gelegd op het halen van de door de Convenantpartijen zelf gestelde doelen voor de hoofdindicatoren. De voortgang op de subindicatoren wordt zonder vergelijking met doelen besproken.
 - De Monitoringcommissie heeft aan de Stuurgroep verheldering gevraagd over wanneer een rapportagejaar loopt. Om aan te sluiten bij de bestuurspraktijk konden fondsen tot en met 30 juni 2021 informatie aanleveren. Daarmee biedt het de Deelnemende Pensioenfondsen de optie om aanvullende besluiten, keuzes die

na 31 december 2020 genomen zijn, mee te nemen voor een actuele statusrapportage.

- In de terugkoppeling over de Eerste Voortgangsmeting, en de feedback van partijen werd duidelijk dat de rapportage, herkenbaarheid en effectiviteit van de aanbevelingen verbeterd zou kunnen worden als de Monitoringcommissie zich op meer bronnen baseert dan alleen op de door de partijen aangeleverde informatie. Met de Stuurgroep is daarom afgestemd dat naast analyse van de kwantitatieve informatie uit de Monitoringstool, ook interviews gehouden zouden worden. Bevindingen hieruit zijn in het rapport verwerkt.³

4 Proces Respons

Om de uitvoering van het Brede Spoor van het Convenant te monitoren, vullen de Deelnemende Pensioenfondsen en Partijen jaarlijks een monitoringstool in. De Deelnemende Pensioenfondsen wordt gevraagd om aan de hand van circa 50 KPI's ('subindicatoren') over hun voortgang te rapporteren. Waar relevant, wordt gevraagd om bewijslast aan de Monitoringstool toe te voegen. De Monitoringcommissie beoordeelt de antwoorden op de KPI's, met ondersteuning van het SER-secretariaat. Indien uit deze beoordeling blijkt dat de beantwoording onjuist of onvolledig is, wordt de score op de KPI aangepast. In een hoor- en wederhoor proces hebben Deelnemende Pensioenfondsen de gelegenheid om hierop te reageren en/of aanvullende informatie te verschaffen, waarna de KPI-beoordeling opnieuw vastgesteld wordt.

Van de 78 pensioenfondsen die het Convenant hebben ondertekend, hebben 75 Deelnemende Pensioenfondsen de tool volledig ingevuld. Drie fondsen hebben aangegeven de tool niet in te vullen, omdat ze in opheffing zijn. De aanvankelijke periode voor het invullen van de tool was van 28 april 2021 tot 31 juli 2021. Nagenoeg alle Deelnemende Pensioenfondsen hebben de tool in deze periode. Drie Deelnemende Pensioenfondsen hebben de tool met enige vertraging ingevuld (5 dagen). De hoor- en wederhoor periode is op 7 september 2021 aangevangen. De hoor- en wederhoortermin zou aanvankelijk op 21 september 2021 sluiten. Op 22 september 2021 is de vragenlijst definitief gesloten. Voor de overige deelnemende Partijen zijn in de monitoringstool eveneens KPI's opgenomen om de uitvoering van hun activiteiten te monitoren. Deze overige deelnemende Partijen hebben allen de tool ingevuld.

De Monitoringcommissie tracht de meting zo feitelijk en objectief mogelijk uit te voeren, zodat een zo zuiver mogelijk beeld ontstaat van de uitvoering van de afgesproken activiteiten. Het hoor- en wederhoorproces is eveneens zo feitelijk als mogelijk gevoerd, zodat niet – onbedoeld – de indruk ontstaat van een beoordeling.

³ De commissie heeft interviews afgenomen met pensioenfondsbesteders, vermogensbeheerders, verantwoordingsorgaan, duurzaamheidsexperts, directeuren bestuursbureau's en vertegenwoordigers van de vakbonden. De uitkomsten van interviews zijn niet letterlijk verwerkt in het rapport, dit is op geaggregeerd niveau verwerkt.

5 Kader, Observaties en Aanbevelingen Meting Jaar 2

In dit hoofdstuk beschrijft de Monitoringcommissie haar observaties en aanbevelingen. Het Brede Spoor van het Convenant bestaat uit de volgende onderdelen:

- Beleid
- Uitbesteding
- Monitoring van uitbesteding
- Transparantie en Rapportage
- Overige Verplichtingen.

Voor elk onderdeel wordt – verkort – het kader uit het Convenant beschreven, welke observaties de Monitoringcommissie heeft op basis van de tweede voortgangsmeting, en welke aanbevelingen hier eventueel uit voortvloeien.

5.1 Kader, Observaties en Aanbevelingen Beleid

5.1.1 Kader Beleid

De volgende – verkorte – onderdelen zijn relevant voor de monitoring van 'Beleid':

Convenant Artikel 3.1 – Voor Deelnemende Pensioenfondsen geldt dat zij zo snel mogelijk doch uiterlijk binnen twee jaar na inwerkingtreding van het Convenant, het ESG-beleid in lijn brengen met de OESO-richtlijnen en UNGP's. Dit beleid bevat ten minste:

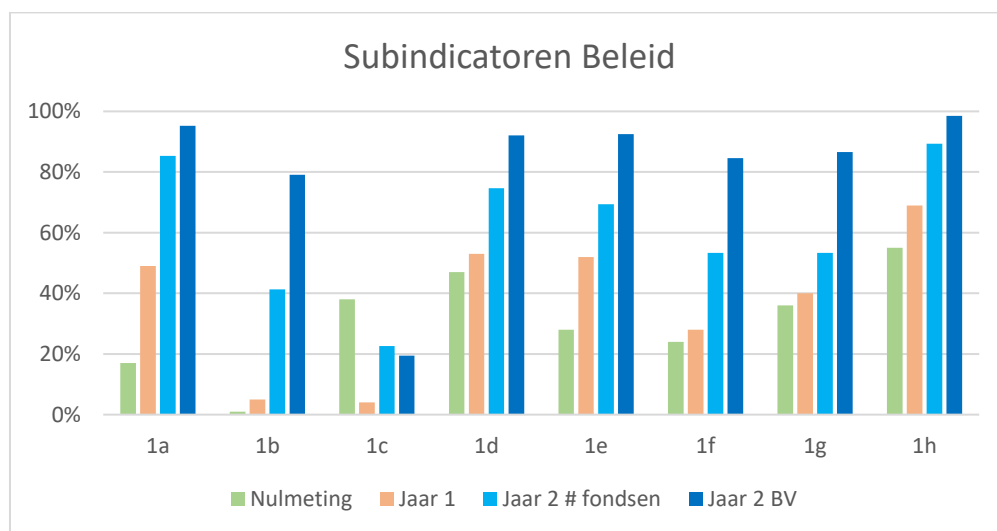
- a. Een commitment aan de OESO-richtlijnen en UNGP's;
- b. Een beschrijving hoe het Deelnemende Pensioenfonds de verschillende ESG-due diligence stappen conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's invult en verankert in de uitbesteding, monitoring en rapportage van Externe Dienstverleners;
- c. Een toelichtende tekst op thematische aandachtsgebieden, inclusief gebruik van standaarden, die de Deelnemende Pensioenfondsen op basis van informatie komende uit een ESG-due diligence procedure als risicovol beoordelen, en op thematische aandachtsgebieden die volgen uit prioriteiten van de achterban van het betreffende Deelnemende Pensioenfonds;
- d. Informatie over de activiteiten waar het individuele Deelnemende Pensioenfonds niet in zal beleggen;
- e. De stemaanpak voor beursgenoteerde ondernemingen en de Engagement aanpak voor beursgenoteerde ondernemingen en *corporate credits*, direct of via de uitbesteding, gericht op het stimuleren van langetermijnwaardecreatie bij ondernemingen;
- f. Een omschrijving hoe (maatschappelijke) waardecreatie op de lange termijn als een leidend principe wordt gehanteerd.

Convenant Artikel 3.2 – De Partijen ontwikkelen binnen één jaar na inwerkingtreding van het Convenant gezamenlijk een instrumentarium [...]. Onderdeel hiervan is een advies voor beleidsteksten met de OESO-richtlijnen en UNGP's als uitgangspunt die voldoen aan de criteria zoals beschreven in artikel 3.1.

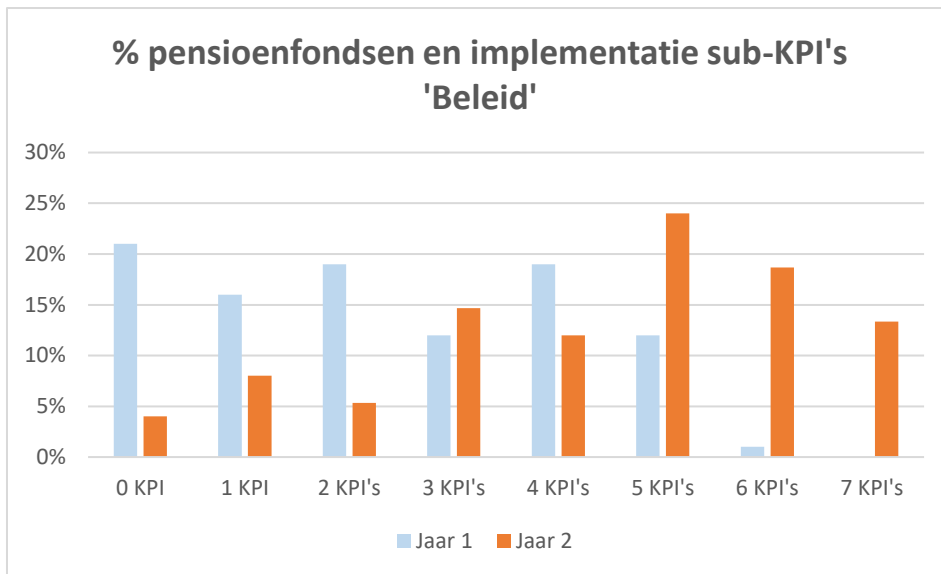
Convenant Artikel 3.4 – Waar mogelijk en zinvol betrekken Deelnemende Pensioenfondsen derden die Deelnemende Pensioenfondsen als stakeholders zien bij het ontwikkelen van ESG-beleid. Deelnemende Pensioenfondsen zorgen voor draagvlak onder deelnemers voor de keuzes over verantwoord beleggen.

5.1.2 Observaties Beleid

De implementatie van 'Beleid' wordt gemonitord aan de hand van acht subindicatoren.

Grafiek 2: Voortgang subindicatoren Beleid, op basis van aantal Deelnemende Pensioenfondsen (#) en op basis Belegd Vermogen (BV)

Grafiek 3: Aantal pensioenfondsen en aantal KPI's 'Beleid' die deelnemende Pensioenfondsen in jaar 1 en jaar 2 hebben geïmplementeerd.

- De doelstelling was dat aan het einde van jaar 2 (2021), voor de hoofdindicator 'Beleid' 100% van de Deelnemende Pensioenfondsen alle van toepassing zijnde subindicatoren had gerealiseerd. Echter, het aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat alle van toepassing zijnde subindicatoren heeft geïmplementeerd bedraagt 13% van het aantal Deelnemende Pensioenfondsen. Als dit in percentage van pensioenvermogen uitgedrukt zou worden, stijgt het percentage licht naar 17%. Dit geeft aan dat de implementatie bij zowel grote als kleinere Deelnemende Pensioenfondsen achterblijft.
- Het beeld is genuanceerder, en valt positiever uit, als gekeken wordt naar de voortgang van de subindicatoren zelf. Uit Grafiek 3 valt op te maken dat ongeveer een op de vijf Deelnemende Pensioenfondsen twee of minder van de zeven subindicatoren, en ruim een op de drie Deelnemende Pensioenfondsen vier of meer van de zeven subindicatoren geïmplementeerd heeft. Hier is duidelijk sprake van vooruitgang.
- Het knelpunt bij de implementatie van 'Beleid' ligt, net als in de vorige rapportageperiode, bij de toepassing van due diligence. Dit betreft een beschrijving in het beleid *hoe* due diligence wordt ingevuld en verankerd in de uitbesteding, monitoring en rapportage. Due diligence is een cruciaal onderdeel van de OESO-richtlijnen en bestaat uit een cyclus van zes stappen. 41% van de Deelnemende Pensioenfondsen heeft dit kernelement conform het Convenant geïmplementeerd. In samenhang met de lage score op de implementatie van due diligence, is er ten opzichte van de vorige rapportageperiode weliswaar vooruitgang, maar ten opzichte van de geformuleerde ambitie ook een relatief lage score op de beleidsmatige keuze voor thematische aandachtsgebieden die volgen uit de due diligence cyclus (subindicator 1c).
- Daarbij observeert de Monitoringcommissie dat in de rapportageperiode veel aandacht is geweest voor deze beleidsvraagstukken. Een verklaring dat de doelstelling op 'Beleid' toch

niet gerealiseerd is, kan zijn dat het anders kijken naar, en het formuleren van thematische aandachtsgebieden en de toepassing ervan in de ESG-due diligence, toch ingrijpender en meer als een gedragsverandering van pensioenbestuur moet worden beschouwd dan vooraf ingeschat.

Key take aways uit interviews over beleid*

- Soms is er verwarring over termen en methodologie. Wat bij OESO Due Diligence heet kan bij een uitvoerder screening heten. Zo kan je in de veronderstelling zijn in overeenstemming met het Convenant te werken, maar zijn er meer letterlijke verwijzingen nodig om op beleidsniveau aan te sluiten bij het convenant, ook al werd reeds "naar de geest" van het convenant gehandeld.
- Eigenlijk kan je het beleid volgens de richtlijnen alleen maar effectief invullen als je een voordeel ondervindt vanwege de omvang van het vermogen en de mogelijkheid om met discretionaire mandaten te werken. Dat staat het fonds toe om bijvoorbeeld het eigen screenings- en uitsluitingsbeleid goed uit te voeren.
- De brief van de Pensioenfederatie aan vermogensbeheerders was belangrijk om de boodschap over te brengen. Het zou als vervolg helpen om een specifiekere vraag te definiëren, in plaats van een oproep om de OESO-richtlijnen "mee te nemen", duidelijk maken hoe ze dat moeten inrichten.
- We moeten ons wel zorgen maken over de vele uiteenlopende beleidsinitiatieven rondom verantwoord beleggen die allemaal net een andere benadering hebben. Dit levert zowel voor het fonds als voor uitvoeringsorganisatie een hoop papier- en denkwerk op. De focus verschuift dan naar de achterliggende redenen om compliant te zijn, om het gewoonweg te kunnen bolwerken.

*Deze take-aways zijn gebaseerd op de interviews die de Monitoringcommissie gevoerd heeft en hoeven geen letterlijke weergave van het gesprek te zijn.

5.1.3 Aanbevelingen

- Het advies van de Monitoringcommissie aan de Stuurgroep is dat de Werkgroep Instrumentarium zich op het verbeteren van de prestaties op subindicatoren 1b en 1c zou moeten richten. In de komende bijeenkomsten, handreikingen en webinars zou de focus dus moeten liggen op herstel en verhaal en de selectie van thematische aandachtsgebieden op basis van ESG-due diligence.

5.2 Kader, Observaties en Aanbevelingen Uitbesteding

5.2.1 Kader IMVO Convenant

Meerdere onderdelen van het Convenant hebben betrekking op uitbesteding. Zo verwacht artikel 3.1b dat Deelnemende Pensioenfondsen beschrijven: "hoe het Deelnemende Pensioenfonds de verschillende ESG-due diligence stappen conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's invult en verankert in de uitbesteding, monitoring en rapportage van Externe Dienstverleners;"

Convenant Artikel 4.1 licht dat toe, door aan te geven dat Deelnemende Pensioenfondsen "zelf verantwoordelijk [blijven] voor de implementatie van de OESO-richtlijnen en de UNGP's in de beleggingscategorieën. Om ervoor te zorgen dat de OESO-richtlijnen en de UNGP's worden geïmplementeerd in de beleggingscategorieën van Deelnemende Pensioenfondsen, worden deze richtlijnen verankerd in contracten met Externe Dienstverleners. Het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers is een leidraad voor de implementatie hiervan."

Dit wordt uitgewerkt in artikel 4.1 en 4.2. Inhoudelijk zijn de volgende – verkorte – onderdelen relevant voor de uitbesteding:

Convenant Artikel 4.1: "In nieuwe contracten met Externe Dienstverleners zullen Deelnemende Pensioenfondsen ten minste opnemen dat de Externe Dienstverlener in de Beleggingscategorieën van het Deelnemende Pensioenfonds conform de OESO-richtlijnen en UNGP's:

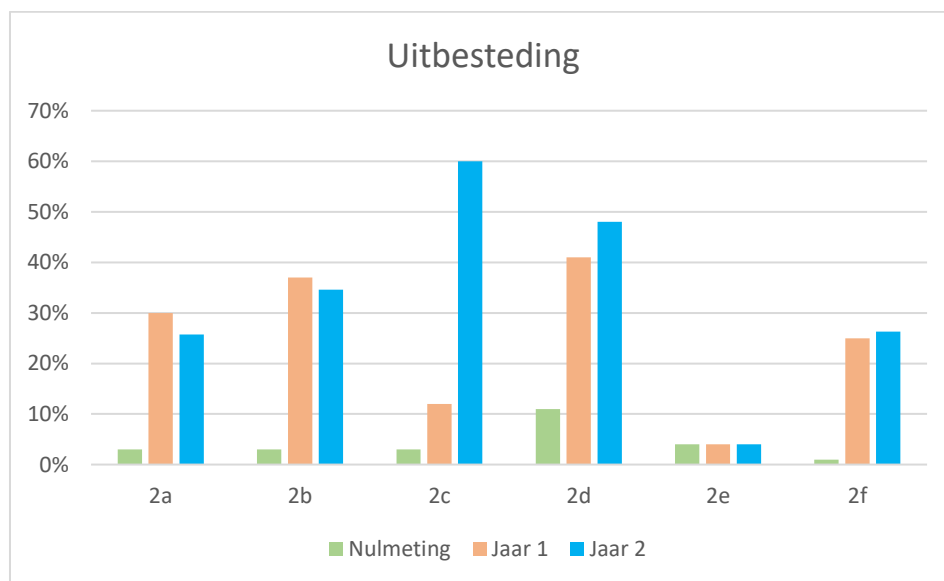
- a. ESG implementeert in beleid en managementsystemen en langetermijnwaardecreeatie als een leidend principe hanteert;
- b. (Potentiële) negatieve impact van activiteiten in de beleggingscategorieën van het Deelnemend Pensioenfonds identificeert en prioriteert, en daarbij relevante stakeholders betreft;
- c. Invloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om te bevorderen dat negatieve impact van activiteiten in de beleggingscategorieën wordt voorkomen of gemitigeerd;
- d. Invloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om beursgenoteerde ondernemingen waarin belegd wordt en die een negatieve impact veroorzaken of daaraan bijdragen, op basis van tijdsgebonden vragen te stimuleren om negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en/of te stimuleren om herstel en/of verhaal te bieden;
- e. Indien artikel 8.3 van toepassing is, processen inricht om herstel en/of verhaal beschikbaar te maken;
- f. Indien wordt overgegaan tot (tijdelijke) vermindering of desinvestering van beleggingen in ondernemingen die zijn geprioriteerd op basis van de ernst van de negatieve impact, de mogelijke negatieve impacts voor benadeelden daarvan heeft meegewogen;

- g. Verantwoording aflegt door resultaten te monitoren en te rapporteren aan het Deelnemende Pensioenfonds, met inachtneming van de rapportage- vereisten zoals beschreven in paragraaf 5 van dit Convenant.

Convenant artikel 4.2: De Partijen ontwikkelen binnen één jaar na inwerkingtreding van het Convenant gezamenlijk een instrumentarium met daarin een advies voor teksten die Deelnemende Pensioenfondsen kunnen overnemen in contracten met Externe Dienstverleners, waarin van deze Externe Dienstverleners gevraagd wordt due diligence uit te voeren conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's die voldoen aan de criteria zoals beschreven in artikel 4.1. [...] Ten aanzien van bestaande contracten die niet binnen de looptijd van het Convenant worden vernieuwd, zullen Deelnemende Pensioenfondsen zich inspannen om deze in lijn te brengen met de afspraken in artikel 4.1 en 5.1."

5.2.2 Observaties uitbesteding

Onderstaande grafiek laat de kwantitatieve voortgang zien van de implementatie Uitbesteding.

Grafiek 4 Voortgang subindicatoren Uitbesteding

- Op twee subindicatoren is duidelijke voortgang geboekt (2c en 2d) en drie subindicatoren blijven nagenoeg constant. De voortgang betreft het contractueel vastleggen dat externe dienstverleners invloed aanwenden om negatieve impact van beleggingen te voorkomen of te mitigeren (dit betreft alle beleggingscategorieën (2c), en de specifieke bepalingen voor beursgenoteerde ondernemingen (2d)). Omdat de indicatoren alleen van toepassing zijn op nieuw afgesloten contracten of hernieuwde contracten in de monitoringsperiode, geeft de kwantitatieve score inzicht in de relatieve verandering en geen inzicht in het absolute doelbereik.

5.2.3 Observaties over voortgang

- 18 van de 75 Deelnemende Pensioenfondsen geven aan dat 100% van de contracten met Externe Dienstverleners voldoet aan de Convenantsbepalingen, terwijl 19 Deelnemende Pensioenfondsen aangeven dat dit voor 0% het geval is. Slechts één van de Deelnemende Pensioenfondsen geeft aan dat in contracten bepalingen zijn opgenomen die de Externe Dienstverlener verplichten om processen in te richten voor het uitvoeren van herstel en verhaal (Artikel 4.1e).
- De aangepaste contracten verwijzen naar de OESO-richtlijnen, naar het MVB-beleid van het Deelnemende Pensioenfonds of bevat specifieke ESG-bepalingen. In het laatste geval is het lastig om te beoordelen voor de Monitoringcommissie of de ESG-bepalingen aansluiten bij Convenant, omdat het niet verplicht is contracten in de monitoringstool als bewijslast toe te voegen.
- Om volgend jaar te bereiken dat 100% van de contracten met Externe Dienstverleners in overeenstemming is gebracht met het Convenant, is een flinke inhaalslag nodig. Om deze doelbereiking te kunnen monitoren, is een betere verantwoording nodig op de vraag aan Deelnemende Pensioenfondsen welk percentage van hun contracten (uitgedrukt in belegd vermogen) voldoet aan de Convenantsverplichtingen.

Key take-aways uit interviews over uitbesteding*

- Als pensioenfondsen zijn we het enige pensioenfonds dat vraagt om verankering van de OESO richtlijnen. Het antwoord van de uitvoerder was teleurstellend: 'Dit bleek niet mogelijk, ze doen het niet en ze zijn het ook niet van plan'.
- De invloed van pensioenfondsen om de implementatie van het IMVB convenant te verankeren in contracten, is het grootst tijdens de selectiefase van een (nieuwe) uitvoerder.
- Als assetmanager verwijzen we bij vragen van pensioenfondsen over de implementatie van de UNGP en OESO richtlijnen in het beleggingsproces, naar ons verantwoord beleggingsbeleid. In een enkel geval stellen pensioenfondsen vervolgvragen: het lijkt dat pensioenfondsen niet zo met de details bezig zijn.
- De brief van de Pensioenfederatie aan asset managers (juni 2020) was belangrijk om de boodschap over te brengen. Door vanuit de pensioenfondsensector specifiekere vragen te stellen aan uitvoerders, kunnen ze betere producten op de markt zetten.
- Een lijst met uitvoerders die de OESO-richtlijnen en UNGP's onderschrijven, zou behulpzaam zijn.
- De verwachting van NGO's over de mate van invloed van pensioenfondsen via een (passief) beleggingsbeleid zijn te hoog: De uitdaging is om de reële economie te veranderen terwijl belegd wordt in een afgeleid product.

*Deze take-aways zijn gebaseerd op de interviews die de Monitoringcommissie gevoerd heeft en hoeven geen letterlijke weergave van het gesprek te zijn.

5.2.4 Aanbevelingen

- In vervolg op de brief van de Deelnemende Partijen van het Convenant (juni 2020) aan grote vermogensbeheerders om de bepalingen van het Convenant te verankeren in de dienstverlening, is het aan te bevelen een verbreding en verdieping aan deze communicatie te geven: een verbreding naar andere typen dienstverleners (b.v. fiduciair adviseurs) en verdieping door te informeren naar concrete aanpassingen in de dienstverlening;
- Om versneld te leren is het wenselijk dat (kleine) Deelnemende Pensioenfondsen ervaringen uitwisselen over uitvoerders die het beste bijdragen aan de implementatie van het Convenant, welke vragen aan dienstverleners te stellen over de implementatie van de UNGP's en OESO-richtlijnen, en welke bepalingen in (nieuwe) contracten op te nemen. Dit versneld leren kan bijvoorbeeld plaatsvinden in de bestaande intervisiegroepen;
- Bij de periodieke update van het Instrumentarium is het aan te bevelen om de voorbeeldteksten ter consultatie voor te leggen aan dienstverleners, om de uitvoerbaarheid door uitvoerders vooraf te toetsen.
- Ten slotte raadt de Commissie aan om de werkgroep Monitoring om advies te vragen hoe drie jaar na de inwerkingtreding van het Convenant kan worden bepaald of 100% van de Deelnemende Pensioenfondsen de OESO-richtlijnen en UNGP's heeft verankerd in contracten met Externe Dienstverleners. De huidige monitoring van het percentage contracten dat voldoet aan het Convenant en de verantwoordingsinformatie daarover, levert onvoldoende informatie om deze doelbereiking met een redelijke mate van zekerheid te kunnen vaststellen.

5.3 Kader, Observaties en Aanbevelingen Monitoring van uitbesteding

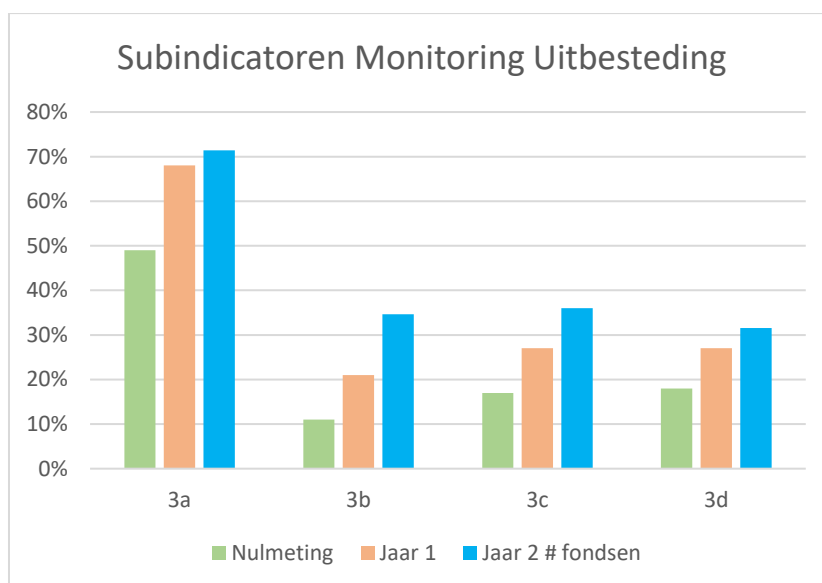
5.3.1 Kader IMVO-Convenant

Externe Dienstverleners voor fiduciair beheer van vermogen van o.a. pensioenfondsen geven reeds vele jaren uitvoering aan ESG-beleid en voorzien in monitoringsrapportages over de uitvoering. Echter, deze monitoring en rapportage is nog niet (systematisch) gebaseerd op de OESO-richtlijnen en de UNGP's en de daaruit volgende due diligence-aanpak. In het Convenant is vastgelegd dat Deelnemende Pensioenfondsen zo snel mogelijk, doch uiterlijk binnen drie jaar na inwerkingtreding van het Convenant de rapportagevereisten conform de OESO-richtlijnen en UNGP's in de contracten met Externe Dienstverleners opnemen. Het doel van deze rapportagevereisten aan externe dienstverlening is de monitoring van onder andere:

- a. De voortgang van de uitvoering van het ESG-beleid.
- b. De risico-identificatiemethodologie en bevindingen over de negatieve impact die geïdentificeerd is in de beleggingscategorieën.
- c. Informatie over hoe negatieve impact in de beleggingscategorieën wordt voorkomen en/of wordt gemitigeerd en/of hoe gestimuleerd wordt om herstel en/of verhaal te bieden.
- d. De ernst van de negatieve impact.

Om Deelnemende Pensioenfondsen te ondersteunen in de implementatie van deze nieuwe rapportagevereisten, is in het Convenant vastgelegd dat Partijen binnen één jaar na inwerkingtreding van het Convenant een gezamenlijk Instrumentarium zullen ontwikkelen dat Deelnemende Pensioenfondsen kunnen overnemen in de rapportagevereisten voor Externe Dienstverleners.

5.3.2 Observaties Monitoring van Uitbesteding

Grafiek 5 Voortgang subindicatoren Monitoring Uitbesteding

5.3.3 Observaties Monitoring van uitbesteding

- Over het algemeen is er vooruitgang geboekt op alle subindicatoren voor het onderdeel 'Uitbesteding', maar blijft de voortgang achter op de doelstelling.
- 71% van de Deelnemende Pensioenfondsen geeft aan dat zij in de rapportagevereisten hebben opgenomen dat Externe Dienstverleners periodiek rapporteren over de voortgang van de uitvoering van het ESG-beleid. Het merendeel van de Deelnemende Pensioenfondsen dat aangeeft dat dit niet in de rapportagevereisten is opgenomen, geeft aan dat het in de praktijk wel gebeurt, maar het (nog) niet in de contracten is opgenomen.
- 35% van de Deelnemende Pensioenfondsen geeft aan dat in de rapportagevereisten is opgenomen dat Externe Dienstverleners hen informeren over de ESG-risico-identificatiemethodologie. Een aantal Deelnemende Pensioenfondsen geeft aan hier gedeeltelijk aan te voldoen; andere Deelnemende Pensioenfondsen geven aan geïnformeerd te worden over negatieve impacts die geïdentificeerd zijn.
- In het verlengde hiervan heeft 36% van de Deelnemende Pensioenfondsen in de rapportagevereisten voor Externe Dienstverleners opgenomen dat de Externe Dienstverleners informatie aanleveren over hoe namens het Deelnemende Pensioenfonds getracht is negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën te voorkomen en/of te mitigeren en/of te stimuleren om herstel en/of verhaal te bieden.
- Met betrekking tot de indicator 'informatie over de prioritering van beursgenoteerde ondernemingen op basis van de ernst van negatieve impact, waarbij het aanwenden van invloed binnen het daarvoor gestelde tijdspad niet heeft geleid tot voldoende voortgang', geeft 32% van de Deelnemende Pensioenfondsen aan dat zij het aanwenden van invloed op hebben genomen in de rapportagevereisten. Zij hebben in de rapportagevereisten opgenomen dat de Externe Dienstverlener rapporteert over die gevallen waarin het aanwenden van invloed tot onvoldoende voortgang heeft geleid. De Monitoringcommissie observeert op basis van de vragenlijst dat Deelnemende Pensioenfondsen zoeken naar het evenwicht tussen enerzijds vertrouwelijkheid zodat invloed kan worden aangewend, en anderzijds openbaarheid om over de voortgang en resultaten hierover te rapporteren.

5.3.4 Aanbeveling

- De Monitoringcommissie adviseert dat de Stuurgroep advies geeft over het aanwenden van invloed en rapportage over negatieve impact, zodat Deelnemende Pensioenfondsen een consistente afweging kunnen maken tussen vertrouwelijkheid en transparantie. De gedeelde informatie moet nuttig zijn voor deelnemers van het pensioenfonds en andere belanghebbenden.

5.4 Kader, Observaties en Aanbevelingen Rapportage en Transparantie

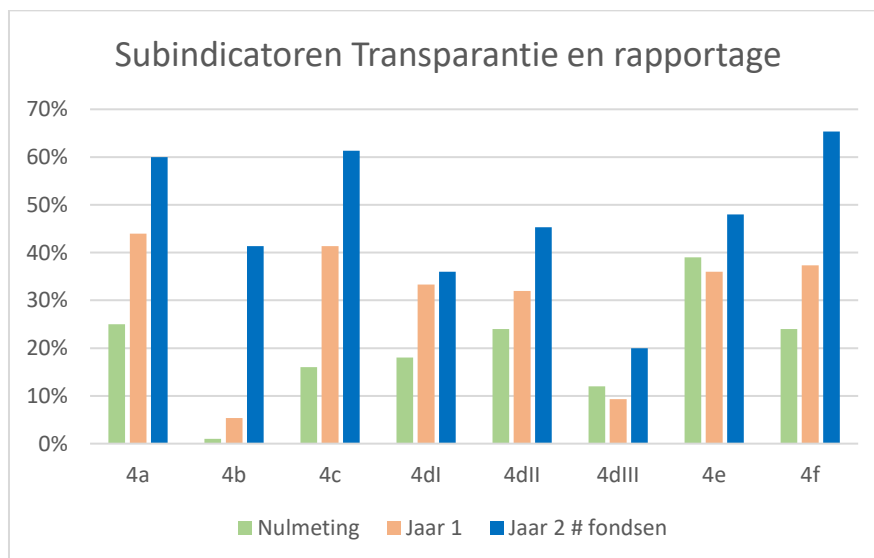
5.4.1 Kader IMVO Convenant

Transparantie op basis van openbare rapportages is een kernprincipe van maatschappelijk verantwoord beleggen. Zo snel mogelijk, doch uiterlijk drieënhalf jaar na inwerkingtreding van het Convenant zullen Deelnemende Pensioenfondsen hun openbare rapportages uitbreiden om conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's te rapporteren. Die rapportage en transparantie omvat o.a.:

- Een lijst van namen van ondernemingen en/of beleggingsfondsen waarin het vermogen is belegd;
- De aanpak ten aanzien van due diligence conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's;
- Hoe het ESG-beleid van het Deelnemende Pensioenfonds geïntegreerd is in de verschillende Beleggingscategorieën;
- De Engagement activiteiten, de resultaten daarvan en de daaruit volgende beslissingen
- Een toelichting op het stembeleid in aandeelhoudersvergaderingen
- Toekomstig ESG-beleid en ESG-doelstellingen.

Transparante communicatie over ESG-beleid met prioritering en focus die passend is voor het Deelnemende Pensioenfonds en andere belanghebbenden, is een eerste stap om draagvlak te kunnen opbouwen. In het Convenant is opgenomen dat binnen één jaar na inwerkingtreding van het Convenant instrumentarium wordt ontwikkeld met daarin een advies voor teksten die Deelnemende Pensioenfondsen kunnen overnemen in rapportages. Hoewel het Instrumentarium ontwikkeld is, constateert de Monitoringcommissie dat dit met name voor rapportage en transparantie over de aanpak van due diligence beperkt is uitgewerkt.

5.4.2 Observaties Rapportage en Transparantie

Grafiek 6 Voortgang subindicatoren Rapportage en Transparantie

- Op alle subindicatoren voor 'Transparantie en Rapportage' wordt voortgang geboekt, maar het tempo van de realisatie loopt achter op hetgeen nodig is om de einddoelstelling te bereiken. Er is nog een jaar om deze achterstand in te lopen;
- Met name de transparantie over beslissingen die Deelnemende Pensioenfondsen nemen wanneer engagement niet succesvol blijkt, blijft beperkt;
- Positief is dat ruim 60% van de Deelnemende Pensioenfondsen inzicht geeft in toekomstig ESG-beleid en ESG-doelstellingen. Actieve communicatie over de te maken keuzes over ESG-beleid kan de betrokkenheid van stakeholders vergroten.

Key take-aways interviews*

- Als pensioenfonds beschouwen we informatie over engagement als pre-concurrentiële informatie waarover we niet willen rapporteren;
- We zijn transparant over engagement en stemgedrag publiceren vooraf met welke bedrijven we welke thema's adresseren. Door de combinatie van geaggregeerde rapportages en case studies geven we inzicht in de resultaten van engagement.
- Bij transparantie over engagement of stemgedrag in de grootste beleggingen wordt vooraf overlegd of er risico's zijn qua marktgevoelige informatie

*Deze take-aways zijn gebaseerd op de interviews die de Monitoringcommissie gevoerd heeft en hoeven geen letterlijke weergave van het gesprek te zijn.

5.4.3 Aanbevelingen

- Deelnemende Pensioenfondsen wordt aanbevolen om aan de hand van eenduidige criteria te rapporteren over welke besluiten worden genomen indien engagement niet succesvol blijkt;
- De Stuurgroep wordt opgeroepen om praktische handvaten te bieden hoe afwegingen te maken tussen transparantie over de resultaten van engagement en marktgevoelige informatie.

5.5 Observaties Herstel & Verhaal

- Een van de aanbevelingen van het vorige Monitoringsrapport had te maken het inrichten van due diligenceprocessen. Er werd geobserveerd dat vooral het aspect van herstel en verhaal (stap 6) achter bleef en soms verward werd met risicomitigatie. Een jaar verder constateert de Monitoringcommissie dat er werk is gemaakt van herstel en verhaal als onderdeel van due diligence: Deelnemende Pensioenfondsen en uitvoerders gingen aan de slag met dit concept. Zo is er een significante stijging in het percentage Deelnemende Pensioenfondsen dat de zes stappen van due diligence, inclusief herstel en verhaal, in het beleid heeft opgenomen, (1b). Daarnaast hebben twaalf Deelnemende Pensioenfondsen in het contract met uitvoerders aangegeven dat zij hun invloed aan moeten wenden om

herstel en verhaal mogelijk te maken, mocht dat nodig zijn (2d). Ook zijn uitvoerders vaker gevraagd om informatie te verstrekken over de eventuele negatieve impact van hun beleggingen (3c).

- De praktijk van herstel en verhaal blijkt weerbarstig. Slechts één van de Deelnemende Pensioenfondsen in het Convenant geeft aan een proces te hebben ingericht bij de uitvoerder om herstel en verhaal mogelijk te maken (2e). Dit komt vermoedelijk omdat Deelnemende Pensioenfondsen interpreteren dat er geen situatie is voorgekomen waar artikel 8.3 - waar pensioenfondsen bij hebben gedragen ("contributed to") aan negatieve impacts – van toepassing is. In het Diepe Spoor is getracht om herstel en verhaal te implementeren door dit op te nemen in een van de cases, maar daar is uiteindelijk niet voor gekozen. Het gebrek aan praktijkervaring is opmerkelijk gezien de omvang van het belegd vermogen van Deelnemende Pensioenfondsen (circa €1600 miljard), waarmee zij door de bijbehorende spreiding in duizenden ondernemingen wereldwijd beleggen en waarbij in sommige gevallen negatieve impacts optreden, zoals blijkt uit IMVB-rapportages. Het is daarom van belang dat Deelnemende Pensioenfondsen actief hun rol oppakken als het gaat om het bieden van herstel of verhaal, zoals gedefinieerd in 8.2 en 8.3 van het Convenant. Naast onduidelijkheid over de verantwoordelijkheid van pensioenfondsen bij herstel en verhaal, kan dit ook samenhangen met de observatie dat er een gat is tussen de doelstelling dat 100% van de Deelnemende Pensioenfondsen de gehele due diligencecyclus in het beleid heeft verankerd en het gerealiseerde percentage.
- Zonder vooruitgang op het gebied van subindicator 2e dreigt de doelstelling van 100% score in Jaar 3 voor hoofdindicator 2 van het Convenant niet behaald te worden. En, nog belangrijker, zonder een actievere rol van Pensioenfondsen en hun uitvoerders, dreigen negatieve impacts op 'rightsholders' onvoldoende gehoord en/of (gedeeltelijk) hersteld te worden.

5.5.1 Aanbevelingen Herstel en Verhaal

- De Monitoringcommissie is van mening dat, gezien de huidige praktijk, en in lijn met het lerende en innovatieve karakter van het Convenant, duidelijkheid nodig is op het gebied van herstel en verhaal. Het Convenant biedt een unieke kans om hiermee aan de slag te gaan: verschillende samenwerkende partijen, een enorm bedrag aan belegd vermogen en duidelijke doelstellingen als het gaat om ESG-due diligence conform de OESO-richtlijnen en UNGP's.
- De Monitoringcommissie beveelt aan om te verhelderen wanneer en hoe individuele Pensioenfondsen c.q. de sector, bij kunnen (en moeten) dragen aan herstel en verhaal conform de geest en de letter van het Convenant – voor zowel 'directly linked' als 'contributing to' relaties tot negatieve impact.
- De Monitoringcommissie beveelt aan om een gerenommeerde externe partij te vragen om hierover (mee) te denken. Enerzijds kan hiermee herhaling worden voorkomen van het reeds voltrokken proces voor het verduidelijken van verantwoordelijkheden bij het bevorderen van toegang tot herstel en verhaal tijdens de opstelling van het Convenant.

Anderzijds kunnen hiermee recente uitspraken over de rol van de financiële sector in due diligence worden benut als voorbeeld/inspiratie.

Key take-aways interviews*

Uit een interview met een expert op het gebied van ESG in de pensioensector kwam naar voren dat er onduidelijkheid bestaat bij pensioenfondsen op het gebied van verhaal & herstel. Fondsen zijn afhankelijk van hun uitvoerder(s), die op hun beurt zelf afhankelijk zijn van andere organisaties om verhaal & herstel te bieden. Dit maakt het complex en enigszins onduidelijk hoe de pensioensector om moet gaan met verhaal & herstel. Deze onduidelijkheid lijkt eigenlijk vanaf het begin van de convenantsperiode aanwezig te zijn geweest.

*Deze take-aways zijn gebaseerd op de interviews die de Monitoringcommissie gevoerd heeft en hoeven geen letterlijke weergave van het gesprek te zijn.

5.6 Kader, Observaties en Aanbevelingen Diepe Spoor

5.6.1 Kader IMVO Convenant

“12.1 Door de samenwerking van de Partijen in de Cases zullen innovaties plaatsvinden en inzichten en lessen opgedaan worden met bredere relevantie. Hierbij kunnen drie niveaus onderscheiden worden:

- a. 12.1.1 Issue-niveau: inzichten over effectieve aanpak van de negatieve impact(s) in het ESG-vraagstuk.
- b. 12.1.2 Samenwerkingsniveau: tactische en strategische inzichten over het vergroten van invloed van Deelnemende Pensioenfondsen op ondernemingen door samenwerking. Het betreft hier de samenwerking in het gehele proces van aanbreng en selectie van Cases, uitvoering tot en met afsluiting en reflectie.
- c. 12.1.3 Beleidsniveau: inzichten met repliceerbaarheid of implicaties voor de due diligence processen van pensioenfondsen, voor het beleid van overheden, ngo's en vakbonden of voor de toepassing van de UNGP's en de OESO-richtlijnen in andere sectoren/ landen en daarmee voor het Brede spoor (paragrafen 2 t/m 8).

12.2 Jaarlijks wordt door de (sub-)werkgroepen gereflecteerd op hun Cases om strategische inzichten en lessen te identificeren en documenteren. Hiervoor worden de bestuurders van de fondsen betrokken bij de uitvoering van deze Cases uitgenodigd. Ook kunnen naar behoefte derden en/of experts worden uitgenodigd. Bij de afsluiting van Cases wordt voor deze reflectie een workshop georganiseerd met externe experts, waarbij specifiek wordt ingegaan op beleidsimplicaties. De Partijen streven ernaar om de lessen en inzichten over het Diepe Spoor te documenteren in publicaties. De (sub-)werkgroep rapporteert haar eindbevindingen aan de Monitoringcommissie en aan de Stuurgroep. De Stuurgroep overweegt deze

bevindingen voor het opstellen van aanbevelingen voor de activiteiten in het Brede spoor. Dit houdt onder andere in dat gedurende de implementatie van het Convenant geleerde lessen uit het Diepe Spoor worden opgenomen in het te ontwikkelen instrumentarium en/of de toepassing daarvan.”

5.6.2 Observaties

- Er zijn momenteel twaalf Deelnemende Pensioenfondsen actief in het Diepe Spoor, een toename van twee Deelnemende Pensioenfondsen ten opzichte van vorig jaar. De laatste twee zijn allebei aangehaakt in nieuwe engagementcases.
- Er zijn momenteel zes actieve cases, een toename van vier ten opzichte van vorig jaar (al waren verschillende cases toen al in ontwikkeling). De cases verschillen onderling in opzet en doelstellingen:
 - Case 1 mijnbouw: 6 doelstellingen
 - Case 2 palmolie: 7 doelstellingen
 - Case 3 platformeconomie: 4 doelstellingen
 - Case 4 mica: 5 doelstellingen
 - Case 5 technologie: 5 doelstellingen
 - Case 6 biodiversiteit: 4 doelstellingen
- Geen enkele van deze cases is officieel afgerond, maar er zijn uiteraard wel grote verschillen in activiteit en vooruitgang. De verschillende partijen gaven in de Monitoringrapportage aan dat zij het meeste ‘energie’ en positieve samenwerking ervaarden als het ging over de inhoud van ESG-due diligence en specifieke cases. Op basis van de gedeelde documenten en gesprekken heeft de Monitoringcommissie de volgende observaties:
 - a. Sommige engagementtrajecten in het Diepe Spoor kunnen beschouwd worden als afgesloten qua activiteiten (zoals mijnbouw), maar alle partijen zijn het eens dat het onderwerp niet ‘af’ is. Toch bleek uit de antwoorden in de monitoringstool dat de verwachtingen in het Diepe Spoor verschillen tussen de partijen. Waar ngo’s gericht zijn op ‘*on the ground*’ impact, geven Deelnemende Pensioenfondsen aan dat vooral samenwerking en uitwisseling van ideeën belangrijk is.
 - b. De meest uitgebreide rapportage kwam (logischerwijs) van de eerste case (mijnbouw in Peru). Er zijn veel lessen geleerd en ook lijkt het alsof er voorzichtig ‘*on the ground*’ impact waargenomen kon worden. Verder waren er nog weinig aanvullende resultaten en/of *lessons learned* te vinden en lijkt het Diepe Spoortraject nog volop bezig met engagement voeren en minder met evalueren. Het valt op dat het Diepe Spoor, naast het werken aan de verschillende cases, ook een structurelere samenwerking lijkt te worden op het gebied van ESG-due diligence en het aanwenden van invloed op bedrijven. Er werd bijvoorbeeld nagedacht over herstel en verhaal, wat een overkoepelend thema is, en niet een bedrijfs-/sectorspecifiek onderwerp. Dit ziet de Monitoringcommissie als een

interessante ontwikkeling. Het kan de basis vormen voor een innovatieve manier om als verschillende partijen samen te blijven werken.

5.6.3 Aanbevelingen

Op basis van de observaties heeft de Monitoringcommissie de volgende aanbevelingen:

- De Monitoringcommissie beveelt aan dat alle partijen zich (opnieuw) in gaan zetten om meer Deelnemende Pensioenfondsen deel te laten nemen aan het Diepe Spoor. Dit is niet alleen in het belang van de onderlinge samenwerking, maar de partijen zijn het met elkaar eens dat hier veel te behalen is en dit de meeste energie geeft.
- De Monitoringcommissie beveelt de partijen aan om blijvend de wederzijdse verwachtingen te verduidelijken. De verschillende verwachtingen zoals eerder beschreven hoeven elkaar niet in de weg te staan. Zoals verwoord door een partij: due diligence is een circulair proces, en daar vallen zowel impact als effectieve samenwerkingen om toekomstige due diligence beter te doen onder.
- In het derde jaar zou de focus gelegd kunnen worden op het afronden van een aantal cases en het terugkijken op geleerde lessen – en de resultaten binnen en buiten het Convenant te delen. Dit zou bij kunnen dragen aan de nieuwe vorm van 'structurele samenwerking' als het gaat om het creëren van impact door effectieve dialoog.
- De Monitoringcommissie beveelt ook aan om (verder) na te denken over hoe de innovaties en ontwikkelingen in het Diepe Spoor een rol kunnen spelen in het Brede Spoor. De verschillende cases vormen mogelijk de basis voor een manier om structureel ESG-due diligence vorm te geven, inclusief acties rondom voorkomen, mitigeren en herstellen van negatieve impacts (*prevent, mitigate and remediate*). Gezien de constatering dat de Diepe Spoor partijen structureler samenwerken en innoveren op het gebied van ESG due diligence, zou dit de basis kunnen vormen voor bijvoorbeeld een '*centre of expertise*' dat ook na de afloop van het Convenant pensioenfondsen ondersteunt. Zo'n samenwerking krijgt dan een breder mandaat dan oorspronkelijk bedacht, maar is wel van toegevoegde waarde.

5.7 Kader, Observaties en Aanbevelingen Overige Convenantverplichtingen

In dit deel worden observaties en aanbeveling van de Monitoringcommissie over het instrumentarium, alsook de observaties en aanbeveling van de Monitoringcommissie over de rollen van de Partijen gedeeld.

5.7.1 Kader IMVO Convenant

- (7.1) De Partijen ontwikkelen gezamenlijk binnen één jaar na inwerkingtreding van het Convenant een instrumentarium dat Deelnemende Pensioenfondsen zullen overwegen en kunnen gebruiken om de OESO-richtlijnen en UNGP's te implementeren.
- (7.2) De werkgroep instrumentarium zal toelichtende teksten op thematische aandachtsgebieden ontwikkelen op basis van risico's vanuit due diligence door pensioenfondsen
- (7.3) Het instrumentarium moet op een zinvolle en praktische manier toepasbaar zijn voor alle deelnemende pensioenfondsen.
- (7.5) Om te kunnen leren en innoveren worden geleerde lessen gebruikt om het instrumentarium te verbeteren.
- (7.5) De Pensioenfederatie verwerkt het instrumentarium (en updates) in een Servicedocument Verantwoord Beleggen.
- (7.5) Het gebruik en de effectiviteit van het Instrumentarium wordt gemonitord door de Monitoringcommissie.

5.7.2 Observaties t.a.v. instrumentarium

- Het Instrumentarium is veelvuldig gebruikt in het afgelopen jaar. Het secretariaat van het Convenant bij de SER merkt op dat veel teksten uit het Instrumentarium terugkomen in beleid, en dan voornamelijk ten aanzien van due diligence stappen.
- Net zoals vorig jaar hebben Deelnemende Pensioenfondsen in de monitoringstool aangegeven hoe zij het Instrumentarium hebben gebruikt en wat hun ervaringen waren. De belangrijkste conclusie is dat dit jaar 60 Deelnemende Pensioenfondsen aan hebben gegeven gebruik te hebben gemaakt van het Instrumentarium. Dit is bijna een verdubbeling ten opzichte van vorig jaar (toen 36 – minder dan de helft van respondenten). Deelnemende Pensioenfondsen die hiervan gebruik hebben gemaakt geven veelal aan dit gedaan te hebben bij het opstellen/updaten van beleid. Verder hebben een aantal fondsen ook aangegeven het Instrumentarium te hebben gebruikt voor een gap-analyse.
 - Een kleiner deel van de Deelnemende Pensioenfondsen geeft aan gebruik gemaakt te hebben van het Instrumentarium voor het opstellen van contracten.
 - 15 Deelnemende Pensioenfondsen geven aan geen gebruik gemaakt te hebben van het Instrumentarium. De Deelnemende Pensioenfondsen die hier geen gebruik

van hebben gemaakt geven aan dat: 1) zij dit nog gaan doen, 2) zij nog niet in die "fase" van implementatie zijn, of 3) gaven hier geen reden voor.

- Wat ook opvalt is dat duidelijk meer Deelnemende Pensioenfondsen een mening hebben geformuleerd over het Instrumentarium (bijna 30% meer). Tegelijkertijd valt het percentage van Deelnemende Pensioenfondsen die het Instrumentarium positief beoordelen lager uit dan vorig jaar - dit percentage daalt van 48% naar 39%. In absolute getallen is er weinig verschil (28 en 29) tussen de jaren. Dit betekent dat de meeste Deelnemende Pensioenfondsen (44%) het Instrumentarium hoger dan 3 (van de 5) beoordelen. Deze ontwikkeling lijkt lastig te verklaren, maar zou te maken kunnen hebben met het feit dat veel meer Deelnemende Pensioenfondsen zich actief ingezet hebben om aan de Convenantsvereisten te voldoen (met gebruik van het Instrumentarium) en praktische kwesties tegenkwamen die lastig opgelost konden worden door het Instrumentarium. Dit zou gezien kunnen worden als '*learning by doing*' en zou alleen maar toegejuicht worden door de Monitoringcommissie.

Hieronder worden een aantal observaties samengevat over de waardering die de Pensioenfondsen aan het Instrumentarium hebben gegeven:

- 5 Deelnemende Pensioenfondsen (7%) beoordelen het Instrumentarium met een 1 (van de 5). Deze hadden liever n.v.t. geselecteerd.
- 8 Deelnemende Pensioenfondsen (11%) beoordelen het Instrumentarium met een 2 (van de 5). 3 Deelnemende Pensioenfondsen hebben hier een toelichting bij gegeven:
 - o De teksten zijn niet pragmatisch en sluiten niet aan bij de beleggingspraktijk;
 - o Vermogensbeheerder(s) leven OESO niet na, en daarom kunnen wij het niet in ons beleid opnemen;
 - o Gebruikt ter verduidelijking, maar niet om letterlijk over te nemen.
- 33 Deelnemende Pensioenfondsen (44%) beoordelen met Instrumentarium met een 3 (van de 5). 12 gaven hierbij een toelichting:
 - o 1 Deelnemend Pensioenfonds had liever n.v.t. geselecteerd;
 - o Een aantal Deelnemende Pensioenfondsen geven aan de beschrijvingen vaag te vinden;
 - o Een aantal geeft aan liever casussen erbij te hebben om het beter te begrijpen;
 - o Een aantal geeft aan wel goede elementen te zien, maar dat het niet volledig overgenomen kan worden/niet geschikt voor uitbesteding en monitoring uitbesteding
- 24 Deelnemende Pensioenfondsen (32%) beoordelen het Instrumentarium met een 4 (van de 5). 11 Deelnemende Pensioenfondsen gaven hierbij een toelichting:
 - o Een deel geeft aan dat het nuttig was;
 - o Een deel geeft aan dat het meer uitleg behoeft, maar dat de webinars en intervisie daarbij geholpen heeft.
 - o Eén Deelnemend Pensioenfonds geeft aan dat het duidelijk was, maar gaat niet de handelingswijze aanpassen.
 - o Een deel geeft aan dat er meer aandacht voor passieve beleggingen nodig is.
 - o Eén Deelnemend Pensioenfonds geeft aan behoefte te hebben aan duidelijkere teksten over herstel en verhaal.
- 5 Deelnemende Pensioenfondsen (7%) beoordelen het instrumentarium met een 5 (van de 5).

○ Deze Deelnemende Pensioenfondsen geven aan dat het helder was en toegepast is.

Afgelopen jaar zijn er wijzigingen en aanvullingen gekomen in het Instrumentarium, onder andere op basis van de aanbevelingen van de Monitoringcommissie en ook omdat het Convenant als leerproces de ruimte biedt om betere inzichten te verwerken in het document. Om het document leesbaar te houden zijn naast het Instrumentarium twee aparte publicaties opgesteld om goede voorbeelden (*good practices*) te delen en praktische hulp te bieden aan fondsen die in een beginnende fase zijn op het gebied van due diligence.

5.7.3 Aanbeveling

- De Monitoringcommissie beveelt aan om het Instrumentarium door te blijven ontwikkelen op basis van voortschrijdend inzicht. Dit betreft ook de aanvullende publicaties. Verder werden de webinars en intervisies als positief beoordeeld, dus wordt ook aanbevolen om dit soort activiteiten te blijven organiseren.

5.8 Rollen Pensioenfondsen, Pensioenfederatie, overheid, ngo's en vakbonden

In het Convenant zijn voor alle betrokken Partijen de rollen gericht op een zinvolle en praktische implementatie van de OESO-richtlijnen en de UNGP's. Zo zijn onder meer de volgende –ingekorte tekst t.o.v. Convenant– rollen benoemd:

1. De Deelnemende Pensioenfondsen zorgen ervoor dat onder deelnemers draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen
2. De Pensioenfederatie verwerkt het instrumentarium in een Servicedocument Verantwoord Beleggen.
3. De Vakbonden halen kennis op en delen kennis en netwerken t.b.v. het identificeren, mitigeren en remediëren van arbeidsrechten.
4. Ngo's zullen kennis en netwerken van hun werkterrein delen, o.a. m.b.t. procedures voor due diligence.
5. De Overheid zal onder andere proactief het Convenant en de OESO-normen uitdragen op internationaal en nationaal niveau, onder andere bij handelsmissies en ambassades. Daarnaast zal de overheid haar *duty to protect* blijven invullen op internationaal, Europees en nationaal niveau.

5.8.1 Observaties

- In het tweede jaar van de implementatie van het IMVB-Convenant Pensioenfondsen zijn de volgende thematische sessies en webinars georganiseerd:
 - Webinar Due Diligence 1: georganiseerd door de werkgroep Due Diligence
 - Webinar IMVB Convenant georganiseerd door de Pensioenfederatie
 - Webinar Landrechten georganiseerd door het Convenant (Robeco, Oxfam en SER)
 - Webinar Due Diligence 2: georganiseerd door de werkgroep Due Diligence.
 - Webinar Kinderrechten door Save the Children
 - Webinar Klimaat door Natuur & Milieu
 - Webinar Beleggen in (post-)conflictgebieden door Achmea, PAX en SER
 - Webinar Zoönosen door World Animal Protection
- In de loop van 2021 zijn naar aanleiding van de monitoring over het eerste jaar intervisiegroepen opgestart om Pensioenfondsen te ondersteunen in de implementatie van het Convenant. Er zijn in totaal zes intervisiegroepen gestart met een totaal van 48 deelnemers die samen 54 Deelnemende Pensioenfondsen vertegenwoordigen. Bij deze intervisiegroepen zijn 8 contactpersonen aangesloten van de overige geledingen. De groepen zijn meerdere keren samengekomen en om ervaringen en kennis uit te wisselen. De groepen hebben zelf de onderwerpen gekozen.

Hieronder volgt een beknopt overzicht van de besproken onderwerpen en geleerde lessen tijdens de intervisiesessies:

- Due diligence algemeen:
 - a. Het due diligence proces beslaat alle beleggingscategorieën;
 - b. Vanuit de sector is veel aandacht voor “do good”, terwijl due diligence gericht is op “do no harm”. Pensioenfondsen maken veelal gebruik van dataproviders, maar ngo’s en vakbonden kunnen voorzien in waardevolle extra informatie;
 - c. Due diligence is een proces wat constant in ontwikkeling is. Het is vooral van belang dat Pensioenfondsen inzichtelijk maken waar zij staan in dit proces en waarom zij bepaalde keuzes maken.
- Risico-analyse:
 - a. Er is een gebrek aan data, zeker ten aanzien van bepaalde beleggingscategorieën (zoals *private equity*).
- Prioritering:
 - a. Pensioenfondsen kunnen thema’s prioriteren op basis van deelnemersvoorkeuren en ESG-due diligence. Beide kunnen worden samengebracht in de prioritering.
- Instrumenten voor due diligence:
 - a. Pensioenfondsen hebben vaak meer invloed bij hun vermogensbeheerder dan zij zelf denken, zelfs wanneer zij beleggen in (passieve) fondsoptlossingen;
 - b. Uitsluiting wordt binnen de OESO-richtlijnen gezien als een laatste optie. Invloed aanwenden (in sommige gevallen zelfs vergroten) is belangrijk;
 - c. Bij bedrijfsobligaties is engagement ook een optie. In sommige gevallen kan er sprake zijn van tegenstrijdige belangen tussen engagement op een aandeel en op een bedrijfsobligatie van hetzelfde bedrijf, hier dient de uitvoerder zich bewust van te zijn.
- Uitbesteding:

- a. Maak ESG een belangrijk onderdeel van managerselectie en monitoring. Het is aan te bevelen om MVB te integreren in de periodieke monitoring van managers;
- b. In de praktijk blijken veel manager zich nog niet te committeren aan de OESO-richtlijnen of het MVB-beleid van het Pensioenfonds;
- c. Het blijkt in de praktijk moeilijk om externe stem- en/of engagementdienstverleners een eigen stem- en/of engagementbeleid op te leggen. Het opstellen van principes kan hierbij helpen. Daarbij kan tussentijds geëvalueerd worden.
- Dataproviders:
 - a. ESG-risico's in de zin van het Convenant zijn risico's voor stakeholders, niet financiële risico's/materialiteit. Check of de dataprovider dezelfde definitie hanteert;
 - b. Er is soms tegenstrijdige informatie tussen verschillende dataproviders. Het is van belang om een begin te maken en niet te wachten totdat dit probleem is opgelost;
 - c. Goede aanvullende tools: MVO-risicochecker, RepRisk, The Freedom House en OESO watch.
- Bestuurlijke aandacht:
 - a. Benadruk dat het bestuur het Convenant heeft ondertekend, zij zijn eindverantwoordelijk. Het Convenant behoeft meer aandacht dan één maar per jaar als agendapunt op de bestuursvergadering dit onderwerp bespreken;
 - b. Het is van belang dat het VO is aangehaakt en op de hoogte is van het Convenant.
- Samenwerking
 - a. Samenwerking met dataleveranciers en vermogensbeheerders is van belang;
 - b. Er zijn verschillende collectieve engagementtrajecten waar Pensioenfondsen op kunnen instappen;
 - c. Pensioenfondsen hebben meer behoefte aan samenwerking om te definiëren wat 'ernstig' is in de zin van een 'ernstige impact'.
- Samengang met de SFDR
 - a. Er is overlap in de SFDR en het Convenant. Het Convenant gaat daarin verder omdat het niet alleen zit op een informatieverplichting;
 - b. Pensioenfondsen kunnen (gezamenlijk) druk uitoefenen op vermogensbeheerders om data op productniveau te publiceren, dit komt de implementatie van het Convenant ten goede.
- Deelnemersuitvraag:
 - a. De uitkomsten van deelnemersonderzoeken zijn sterk afhankelijk van de vraagstelling. Een neutrale vraagstelling kan behulpzaam zijn.
- Communicatie met deelnemers:
 - a. Veel deelnemers vinden dat pensioenfondsen niet transparant genoeg zijn over gesprekken die gevoerd worden met bedrijven. Persberichten kunnen helpen om de deelnemer mee te nemen in keuzes die gemaakt worden.

- De vakbonden hebben zich ingezet in de verschillende werkverbanden. Een interessante observatie was dat vakbonden zich zowel identificeren bij de pensioenfondsen (door deelname in besturen) als bij het maatschappelijk middenveld samen met de ngo's. Dit betekent dat zij een verbindende rol kunnen spelen.
- Zowel de Pensioenfederatie en de overheid hechtten veel waarde aan hun rol als facilitator binnen de verschillende werkgroepen en gremia.

5.8.2 Aanbevelingen

- Het wordt aanbevolen aan alle individuele partijen om te (blijven) investeren in goede onderlinge relaties, en dan ook bilaterale relaties. Gezien de alsmaar groeiende verwachtingen rondom due diligence en kennis op specifieke gebieden kunnen deze

relaties van groot belang worden. Bovendien vinden er regelmatig wisselingen plaats bij partijen als het gaat om personele bezetting. Hier kunnen de Pensioenfederatie en overheid een positieve rol in (blijven) spelen, gezien hun rol als facilitator.

- Op basis van de goede onderlinge relaties kunnen individuele Deelnemende Pensioenfondsen, ngo's en vakbonden proactief contact opnemen met elkaar rondom een bepaald onderwerp. Een goed voorbeeld is het onderwerp kinderarbeid in micamijnen - er is geen pensioenfonds zonder blootstelling tot mica-gerelateerde producten, en er zijn verschillende expertsessies over georganiseerd. Maar er zouden ook (meer) individuele meetings plaats kunnen vinden rondom zo'n thema.

6 Opgvolging aanbevelingen Monitoringcommissie Rapportagejaar 1

Onderstaand worden de aanbevelingen genoemd die de Monitoringcommissie gedaan heeft in haar Voortgangsrapport over het eerste jaar, en de observaties die de Monitoringcommissie heeft met betrekking tot de invulling en/of opvolging hiervan.

Met betrekking tot 'Beleid'

Aanbeveling	Observatie Opgvolging
Aanbeveling 1. De Monitoringcommissie adviseert aan de Stuurgroep om aan de Werkgroep Instrumentarium de opdracht te geven om de effectiviteit van het huidige instrumentarium te vergroten. Met name de toepasbaarheid voor kleinere pensioenfondsen moet concreter, en de toepassing voor passief belegde portefeuilles moet explicieter. De commissie denkt hierbij aan concreet uitgewerkte Cases en "how to" handleidingen.	De aanbeveling is opgevolgd. De Monitoringcommissie observeert dat webinars over thema's georganiseerd zijn, en intervisiebijeenkomsten zijn gehouden om ervaringen uit te wisselen. Een "good practice memo voor implementatie" is opgesteld. Een verdere aanbeveling is om expliciet te toetsen bij kleinere Deelnemende Pensioenfondsen en vermogensbeheerders of het instrumentarium nu concreet toepasbaar genoeg is, en zo nee, dit verder aan te scherpen. Een goede stap is dat vertegenwoordigers van kleinere fondsen nu bij de werkgroep Instrumentarium betrokken zijn. Bij de volgende rapportage en de interviews zou dit vraagstuk dus waarschijnlijk niet meer hoeven spelen.

Met betrekking tot Uitbesteding

Aanbeveling	Observatie Opgvolging
Aanbeveling 2. Vanaf volgend jaar wordt met betrekking tot deze hoofdindicator zoals afgesproken in het Convenant duidelijke voortgang verwacht. De Monitoringcommissie adviseert dat, met de hulp van voorbeeldteksten in het instrumentarium en de ervaringen met implementatie hiervan, de Deelnemende Pensioenfondsen die al stappen gezet	De aanbeveling blijft staan. Voor de sub-indicatoren over het aanwenden van invloed (2c en 2d) is duidelijke vooruitgang geboekt. De Monitoringcommissie beveelt met name aan de concrete vastlegging van beleid en verantwoording in managementsystemen uit te werken (2a, 2g). De Monitoringcommissie ziet daarbij een waardevolle rol voor de

hebben, hun bevindingen delen zodat andere pensioenfondsen hiervan kunnen leren.

Aanbeveling 3. De Monitoringcommissie pleit daarbij voor extra aandacht voor inrichten van processen voor herstel en/of verhaal, omdat dit nieuw is, zowel voor het Deelnemende Pensioenfonds als voor de uitvoerder. Uit de cijfers blijkt dat hier nog niet veel ervaring mee is opgedaan. De Monitoringcommissie roept de besturen op om te beginnen: de tijd te nemen en vooral klein te beginnen, ervaring op te doen met een uitvoerder en mandaat, en op basis daarvan bredere stappen zetten. De Monitoringcommissie (h)erkent dat men in dit proces een pragmatische houding moet aannemen, juist omdat het ook een lerend proces is.

interviewtrajecten op basis van de positieve ervaringen.

De Stuurgroep heeft deze aanbeveling niet overgenomen. In schriftelijke feedback geeft de Stuurgroep aan dat zij vasthoudt "aan de afspraken die gemaakt zijn in het Convenant (artikel 8) inzake herstel en verhaal. Dit betekent dat pensioenfondsen invloed aanwenden om bedrijven aan te zetten tot het bieden van herstel en verhaal. In de praktijk zijn vele tot alle pensioenfondsen enkel *directly linked* aan negatieve impact. Dit betekent dat hun verantwoordelijkheid ligt bij het gebruiken van hun *leverage* als investeerder om een bedrijf te bewegen tot het bieden van herstel en verhaal, maar de pensioenfondsen hoeven geen eigen mechanisme te hanteren om herstel en verhaal aan te bieden. Daarnaast kijkt de werkgroep Cases hoe herstel en verhaal kan worden behandeld in de zesde case het Diepe Spoor, om daarna met geleerde lessen te komen."

Desalniettemin blijft deze aanbeveling staan. Met name wat herstel en verhaal precies inhoudt voor zowel individuele pensioenfondsen als collectief, welke beleggingen het op welke manier betreft, de concrete rol/verantwoordelijkheid de bestuurder, bureau, fiduciair of vermogensbeheerder heeft, en hoe dit in de praktijk loopt, behoeft naar de mening van de Monitoringcommissie verduidelijking.

Monitoring van de Uitbesteding

Aanbeveling	Observatie Opmvolging
<p>Aanbeveling 4. Vanuit de observatie dat implementatie van de gehele due diligence cyclus door Deelnemende Pensioenfondsen nog in de kinderschoenen staat, beveelt de Monitoringcommissie aan de Werkgroep Instrumentarium te vragen de bestaande handreiking door te ontwikkelen, met aandacht voor de rapportagevereisten en vastlegging. De Monitoringcommissie adviseert dit in de vorm van een "how to" guide. Zo wordt duidelijk waar de zes stappen van due diligence toegepast worden, hoe de vastlegging (bij wie) plaatsvindt en volgens welke rapportage-eisen. We denken verder, als ondersteuning van besturen, ook aan een in detail uitgewerkte casestudie zodat</p>	<p>De aanbeveling blijft staan. Aan de ene kant observeert de Monitoringcommissie een duidelijke vooruitgang op informatie- en kennisdeling. Echter, de noodzaak voor een concrete, "how to guide" is in de door de Commissie gehouden interviews bevestigd, met name voor deelnemende fondsen die met meer restricties moeten werken dan grote fondsen. Er zijn echter al veel documenten opgeleverd; de Commissie heeft niet getoetst of deze sterker onder de aandacht moeten worden gebracht, of verdere uitwerking behoeven.</p>

Deelnemende Pensioenfondsen een goed beeld hebben wat due diligence is, en op basis daarvan eigen invulling/keuzes kunnen maken.

Rapportage en Transparantie

Aanbeveling	Observatie Opvolging
Aanbeveling 5. Deelnemende Pensioenfondsen wordt aanbevolen om aan de hand van eenduidige criteria te rapporteren over welke besluiten worden genomen indien engagement niet succesvol blijkt	De aanbeveling blijft staan.
Aanbeveling 6. De Werkgroep Instrumentarium wordt opgeroepen om met name voor kleinere pensioenfondsen praktische handvaten te bieden: hoe transparant te rapporteren over de uitvoering van de zes stappen van due diligence en de resultaten van deze stappen.	De aanbeveling blijft staan; zie ook aanbeveling 4.

Overige Convenantverplichtingen

Aanbeveling	Observatie Opvolging
Aanbeveling 7. Tot nu toe is de samenwerking vaak misschien nog te 'aftastend' geweest, en is mede daarom de vooruitgang minder dan gewenst. De Monitoringcommissie beveelt de partijen van het Convenant daarom aan om goed te kijken waar zij elkaar versterken en hoe iedere partij zo goed mogelijk ingezet kan worden om de doelen van het Convenant te behalen.	De aanbeveling blijft staan. De Monitoringcommissie beveelt aan dit onderdeel te maken van de evaluatie van het Convenant en de daaraan gekoppelde vraag over de mogelijk vorm en voortzetting van het Convenant en/of Convenantsdoelen.
Aanbeveling 8. Vanuit de rol van de Overheid om de implementatie van het Convenant te bevorderen en vanuit het belang voor pensioenfondsen t.a.v. uitvoerbaarheid/beheersen uitvoeringskosten, adviseert de Monitoringcommissie aan de Stuurgroep dat toezichthouders waar mogelijk aansluiten op het Convenant, met name de due diligence bepalingen, en de te ontwikkelen rapportagevereisten.	De Stuurgroep heeft deze aanbeveling niet overgenomen. In schriftelijke feedback geeft de Stuurgroep aan dat zij "de onafhankelijke toezichthouder op pensioenfondsen niet [wenst] te betrekken bij het vrijwillige Convenant en ziet dit niet als haar taak. Ook toezichthouder DNB geeft aan geen dergelijke rol voor zichzelf te zien bij het Convenant." De Monitoringcommissie heeft begrip voor de reactie van de Stuurgroep, maar benadrukt dat de commissie afstemming beoogt met de aanbeveling, niet een uitbreiding van rollen. Zo concluderen gesprekspartners zelf bij de interviews (update 3 November) dat de implementatie van SFDR en IMVB niet als "twee losse projecten" kunnen worden gezien.
	De Monitoringcommissie observeert op basis van de interviews verder dat de urgentie

alleen maar toeneemt, omdat de verschillen tussen rapportagevereisten niet altijd helemaal duidelijk zijn, bijvoorbeeld tussen SFDR of IMVB. Afstemmen van rapportagevereisten, met respect voor ieders rol en om waar mogelijk duidelijk, gezamenlijke definities en omschrijvingen op te leveren, misschien zelfs door gecombineerde publicaties zou de regeldruk verminderen. Het servicedocument "Checklist SFDR", waar op verschillende plekken al de relatie met IMVB wordt benoemd zou een goede format hiervoor kunnen zijn en uitgebreid kunnen worden. De aanbeveling blijft daarom staan.

Bijlage 1: Key Performance Indicatoren

1. KPI's bij het Brede Spoor

Toelichting

De Key Performance Indicators (KPI's) zijn vooruitlopend op de monitoringstool van het Convenant ontwikkeld en kunnen waar nodig aangepast worden. Partijen hebben overeenstemming over de volgende uitgangspunten en KPI's met inachtneming van de mogelijke noodzaak tot doorontwikkeling via de Stuurgroep.

Om de voortgang van het Convenant te meten, wordt gebruik gemaakt van drie verschillende soorten indicatoren:

1. De KPI's: hoofdindicatoren op basis waarvan de voortgang van het Convenant wordt vastgesteld.
2. Subindicatoren: onderliggende indicatoren die nodig zijn om een KPI te kunnen meten.
3. Tracking-indicatoren: ondersteunend om de voortgang van het Convenant te meten, maar zonder dat hieraan een doelstelling gekoppeld is.

Het Brede Spoor wordt gemonitord aan de hand van de volgende KPI's:

1. Aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant heeft verwerkt in beleid (# aantal fondsen).
2. 2. Aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant heeft verwerkt in uitbesteding (# aantal fondsen).
3. 3. Aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant heeft verwerkt in monitoring (# aantal fondsen).
4. 4. Aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant heeft verwerkt in rapportage (# aantal fondsen).

Deze KPI's zijn nader uitgewerkt in subindicatoren die volgen uit de tekst van het Convenant en opgenomen zijn in onderstaande tabel. Er is sprake van een groeiend percentage over de convenantjaren (doel = $\text{jaar } 0 + (100 - \text{jaar } 0) * (\text{jaar} / (\text{aantal jaren tot } 100\%))$), waarbij jaar 0 uit de Nulmeting volgt. De percentages in jaar 1 en in de tussenliggende jaren zijn afhankelijk van de Nulmeting (mogelijk meer dan 0%).

Verder wordt een aantal andere variabelen gemeten, als tracking indicator:

- De KPI-doelen worden gemeten in het aantal fondsen, tevens wordt voor iedere KPI het beheerd vermogen van deze fondsen gemonitord, als tracking indicator.
- Het aantal Deelnemende Pensioenfondsen ten opzichte van het totaal aantal Nederlandse pensioenfondsen, zowel in aantal als in beheerd vermogen.
- Het aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant ondertekend heeft, kan stijgen (of dalen als gevolg van consolidatie) na de start van het Convenant. Het aantal Deelnemende Pensioenfondsen (in aantal en in percentage beheerd vermogen) wordt daarom ieder jaar gemeten, als tracking indicator. Het gebruik van het instrumentarium over jaar 2 en verder wordt gemonitord (als tracking indicator).

Hieronder is een overzicht gemaakt van de KPI's, de hoofdindicatoren en de subindicatoren.

KPI's Brede Spoor: Voortgang per jaar op subindicatoren op basis van % deelnemende pensioenfondsen (R) en Belegd Vermogen (BV)

KPI	Nulmeting (%)	1 ^e voortgangsmeting (%)		Eind jaar 2 (%)		Eind jaar 3 (%)		Eind jaar 4 (%)	
		R	D	R	BV	D	R	D	R
<i>Hoofd-indicator beleid</i>									
1. Alle van toepassing zijnde subindicatoren geïmplementeerd	0%	50%	0%	13%	17%	100%		100%	
<i>Subindicatoren, beleid bevat:</i>									
1a. Een tekst conform de OESO-richtlijnen en UNGP's.	17%	58%	49%	85%	95%	100%		100%	
1b. Een beschrijving hoe het Deelnemende Pensioenfonds de verschillende ESG- <i>due diligence</i> stappen conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's invult en verankert in de uitbesteding, monitoring en rapportage van Externe Dienstverleners.	1%	50%	5%	41%	79%	100%		100%	
1c Een toelichtende tekst op thematische aandachtsgebieden (inclusief gebruik van standaarden) die de Deelnemende Pensioenfonds op basis van informatie komende uit een ESG- <i>due diligence</i> procedure als risicovol beoordelen en thematische aandachtsgebieden die volgen uit prioriteiten van de achterban van het betreffende pensioenfonds.	38%	69%	4%	23%	19%	100%		100%	
1d. Informatie over de activiteiten waar het individuele pensioenfonds niet in zal beleggen.	47%	73%	52%	75%	92%	100%		100%	
1.e. De <i>Engagement</i> aanpak voor beursgenoteerde ondernemingen, direct of via de uitbesteding, gericht op het stimuleren van langetermijnwaardcreatie bij ondernemingen.	28%	64%	52%	69%	92%	100%		100%	
1.f. De <i>Engagement</i> aanpak voor <i>corporate credits</i> , direct of via de uitbesteding, gericht op het stimuleren van langetermijnwaardcreatie bij ondernemingen.	24%	62%	28%	53%	85%	100%		100%	
1.g Stemaanpak voor beursgenoteerde ondernemingen direct of via de uitbesteding, gericht op het stimuleren van langetermijnwaardcreatie bij ondernemingen.	36%	68%	40%	53%	87%	100%		100%	
1.h Een omschrijving hoe (maatschappelijke) waardecreatie op de lange termijn als een leidend principe wordt gehanteerd.	55%	77%	69%	89%	98%	100%		100%	

KPI	Nulmeting (%)	1 ^e voortgangsmeting (%)		Eind jaar 2 (%)		Eind jaar 3 (%)		Eind jaar 4 (%)	
		R	D	R	BV	D	R	D	R
<i>Hoofd-indicator uitbesteding</i>									
2. Alle van toepassing zijnde subindicatoren geïmplementeerd.	1%	34%	13%	10%	2%	100%		100%	
<i>Subindicatoren, Dat de nieuwe en hernieuwde contracten met externe dienstverleners bevatten:</i>									
2a. ESG implementeert in beleid en managementsystemen en langetermijnwaardecreatie als een leidend principe hanteert.	3%	35%	30%	26%	18%	100%		100%	
2b. (Potentiële) negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën van het Deelnemend Pensioenfonds identificeert en prioriteert en daarbij relevante stakeholders betreft.	3%	35%	37%	35%	70%	100%		100%	
2c. Invloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om te bevorderen dat negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën wordt voorkomen of gemitigeerd.	3%	35%	12%	60%	65%	100%		100%	
2d. Invloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om beursgenoteerde ondernemingen waarin belegd wordt, en die een negatieve impact veroorzaken of daaraan bijdragen, op basis van tijdsgebonden vragen te stimuleren om negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en/of te stimuleren om herstel en/of verhaal te bieden conform paragraaf 8.2.	11%	41%	41%	48%	73%	100%		100%	
2e. Indien paragraaf 8.3 van toepassing is, processen inricht om herstel en/of verhaal beschikbaar te maken.	1 fonds		1 fonds	1 fonds	1 fonds	100%		100%	
2f. Indien wordt overgegaan tot (tijdelijke) vermindering of desinvestering van beleggingen in ondernemingen die zijn geprioriteerd op basis van de ernst van de negatieve impact, de mogelijke negatieve impacts voor benadeelden daarvan meeweegt.	1%	34%	25%	26%	78%	100%		100%	
2g. Verantwoording aflegt door resultaten te monitoren en te rapporteren aan het Deelnemende Pensioenfonds, met inachtneming van de rapportagevereisten zoals beschreven in paragraaf 5 van dit Convenant	Zie KPI 3	Zie KPI 3	Zie KPI 3	ZIE KPI 3	ZIE KPI 3	100%		100%	

KPI	Nul- meting (%)	1e voortgangsm eting 1 (%)		Eind jaar 2 (%)		Eind jaar 3 (%)		Eind jaar 4 (%)	
		R	D	R	R	BV	D	R	D
<i>Hoofd-indicator monitoring van uitbesteding</i>									
3. Alle van toepassing zijnde subindicatoren geïmplementeerd.	8%	39%	7%	38%	31%	100%		100%	
<i>Subindicatoren, rapportagevereisten opgenomen in nieuwe contracten met Externe Dienstverleners:</i>									
3a. De voortgang van de uitvoering van het ESG-beleid van de betreffende Externe Dienstverlener en/of het ESG-Beleid van het betreffende Deelnemende Pensioenfonds.	49%	66%	68%	71%	80%	100%		100%	
3b. De ESG risico-identificatie methodologie van de Externe Dienstverlener en bevindingen over de negatieve impact die geïdentificeerd is in de Beleggingscategorieën.	11%	41%	21%	35%	55%	100%		100%	
3c. Informatie over hoe de Externe Dienstverlener namens het Deelnemende Pensioenfonds getracht heeft negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën te voorkomen en/of te mitigeren en/of te stimuleren om herstel en/of verhaal te bieden.	17%	45%	27%	36%	63%	100%		100%	
3d. Informatie over de op basis van de ernst van de negatieve impact geprioriteerde beursgenoteerde ondernemingen, waarbij het aanwenden van invloed binnen het daarvoor gestelde tijdspad niet heeft geleid tot voldoende voortgang.	18%	45%	27%	32%	79%	100%		100%	

KPI	Nulmeting (%)	1e voortgangsmeting (%)		Eind jaar 2 (%)		Eind jaar 3 (%)		Eind jaar 4 (%)	
	R	D	R	R	BV	D	R	D	R
<i>Hoofd-indicator Rapportage en transparantie</i>									
4. Alle van toepassing zijnde subindicatoren geïmplementeerd.	1%	26%	1%	8%	23%	100%		100%	
<i>Subindicatoren, de rapportage van Deelnemende Pensioenfondsen bevat:</i>									
4a. Onder het beginsel van pas-toe-of-leg-uit, voor zover onder meer juridisch en praktisch mogelijk en rekening houdend met Proportionaliteit, jaarlijks met een kwartaal en maximaal een jaar vertraging een lijst van namen van ondernemingen en/of beleggingsfondsen binnen de beursgenoteerde aandelenportefeuille(s) waarin het vermogen van het Deelnemend Pensioenfonds over de voorgaande periode belegd was.	25%	44%	44%	60%	58%	81%		100%	
4b. De aanpak van het pensioenfonds (al dan niet via Externe Dienstverleners) ten aanzien van <i>due diligence</i> conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's.	1%	26%	5%	41%	79%	75%		100%	
4c. Hoe het ESG-beleid van het Deelnemende Pensioenfonds geïntegreerd is in de verschillende Beleggingscategorieën waarin het Deelnemende Pensioenfonds belegt.	16%	37%	41%	61%	87%	79%		100%	
4d.i. Ondernemingen waarmee namens het Deelnemende Pensioenfonds <i>Engagement</i> wordt gevoerd en waarover.	18%	39%	33%	36%	81%	79%		100%	
4d.ii. De resultaten van <i>Engagement</i> namens het Deelnemende Pensioenfonds bij specifieke ondernemingen.	24%	43%	32%	45%	48%	81%		100%	
4d.iii. Beslissingen die het Deelnemende Pensioenfonds genomen heeft wanneer <i>Engagement</i> niet succesvol blijkt.	12%	33%	9%	21%	35%	77%		100%	
4e. Hoe het pensioenfonds bij aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin het pensioenfonds belegt, heeft gestemd conform de Richtlijn 2007/36/EG over het bevorderen van langetermijnbetrokkenheid van aandeelhouders.	39%	54%	36%	48%	85%	84%		100%	
4f. Waar zinvol toekomstig ESG-beleid en ESG-doelstellingen.	24%	43%	37%	65%	90%	81%		100%	

6.1 Bijlage 2 Chronologie totstandkoming rapport

De Monitoringcommissie heeft verschillende stappen ondernomen van januari 2020 tot en met oplevering van het rapport in December 2020. Deze zijn hieronder kort beschreven:

- Afstemming met SER-secretariaat – de Monitoringcommissie heeft verschillende malen haar werkwijze besproken en afgestemd met het SER-secretariaat. Het SER-secretariaat heeft de Monitoringcommissie gedurende het proces ondersteund.
- Overleg met de Werkgroep Monitoring over de voortgangsmeting.
- Onderlinge afstemmingen over aanpak, uitvraag en toepassing principes hoor- en wederhoor. De Monitoringcommissie heeft van februari tot juni meerdere keren afgesproken om onderling af te stemmen. Dit gebeurde via *conference calls*.
- Review van resultaten jaar 2 en terugkoppeling aan SER-secretariaat – de Monitoringcommissie heeft nauw contact gehouden met het SER-secretariaat tijdens het gehele proces, inclusief de dataverwerking van 'Beleid', 'Uitbesteding', 'Monitoring van uitbesteding', 'Rapportage en transparantie'.
- Hoor en wederhoor van individuele Deelnemende Pensioenfondsen door middel van de online tool.
- Interviews met pensioenfondsbestuurders, vermogensbeheerders, verantwoordingsorgaan, duurzaamheidsexperts, directeuren bestuursbureau's, vertegenwoordigers van de vakbonden.
- Conference call met de werkgroep voor de afstemming met werkwijze en toelichting van eerste bevindingen.
- Verwerking feedback van de Stuurgroep op conceptrapportage.

Pensioenfondsen Internationaal
MVO | **SER**

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 525
E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

© 2021, Sociaal-Economische raad